

П'ята річниця Революції Гідності. Вшанування героїв Небесної Сотні на Київському Майдані

ЯНГОЛИ НА МАЙДАНІ

3

ЧИННИКИ НАШОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

4-5

ДАЛЕЧІНЬ ОБРІВ ТОПАЧЕВСЬКОГО

9

НЕСКОРЕНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДОНБАС

13

СУМСЬКІ ТАЛАНТИ

16

Чин українськості

Георгій ФІЛІПЧУК, академік НАПН України

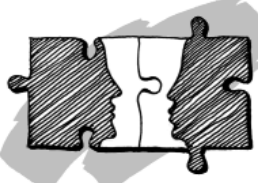
Нещодавні події (30-річчя створення Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка; конференція з рідномовної освіти в НАПН України; презентація книги Катерини Мотрич "Трьохсотлітня Голгофа. Фавор"; чотири книжки, упорядковане Сергієм Гальченком; зустріч із ветеранами в Українському державному медико-соціальному центрі ветеранів війни у Циблях), хоча і різні за формою, змістом, сутністю завдань, проте містять об'єднавче начало. Українськість. Саме цією найвищою для свідомих громадян цінністю переймався кожен, беручи участь у цих дійствах. Висловлені думки, позиції торкалися одного спільного знаменника — української державності, без якої Народ здатен лише "товкмасити глину", а ще гірше — нищитися етноцидами, лінгвоцидами, голодоморами, геноцидами. Зараз, у період надзвичайно складної суспільної атмосфери, коли триває росій-

ська агресія на сході України (22-га російсько-українська війна) і українці обстоюють, захищають свою Незалежність, Свободу, дуже важливо говорити з людьми правдою. Бо їдучи в госпіталь до ветеранів сучасної війни (здебільшого молодих юнаків) у Переяслав, дивуєшся неправді, яка розкидана по всій стражденній Україні на роззяцькованих білбордах. І згадуєш Шевченка: "Кричите, / Що Бог створив вас не на те, / Щоб ви неправді поклонились!..", який ніби звертається із застереженням до тих, хто найактивніше сприяв, щоби в наші сім'ї прийшла трагедія війни, а сьогодні їхні мерзенні уста, випешенні брехнею, волають миру. Якого? Очевидно, такого, щоби "знову шкуру дерти / З братів незрячих гречкосій...". Мусимо бути свідомі обов'язку перед наступними поколіннями, що перемога над зайдами-московитами не ствердиться до кінця, якщо Народ не розчавить гідру зла — олігархат, який, захопивши все в Україні (надра, владу, економіку, інформаційний простір), ніколи не буде з нею духовно, політично, ідейно, культурно. Відповідальність моменту полягає в тому, що війна ведеться на два фронти — зовнішній і внутрішній. І хоч би у які форми вона "одягалася" (військова, гуманітарна, економічна, інформаційна, культурно-історична), її антиукраїнська спрямованість є доконаним фактом також і для нинішнього століття. Ординська агресія проти української національної ідентичності і державності — сутнісна

ознака цього двобою, перемоги в якому зможемо лише завдяки Єдності, яка твориться справедливою, правдою, національною ідеєю, безупинним вихованням Нації. Настає час, коли на повний голос варто заявити, що зубожілий народ, без устану годований "гастрономічними ідеалами", люблячий більше хліб, ніж свободу, врешті-решт залишається ні з чим. Чи здатен кожен громадянин бути Українцем, гордитися тим, що він українець, якщо наймитуватиме на своїй, але чужій землі? Уготована йому роль гречкосія і сіяча проса "чужомовним, нам ворожим панством, яке зрадливо сидить на апостольських сідалищах" (П. Куліш), не є поступом для відродження нації. Вона потребує зовсім іншого виміру, коли повнокровно формуватимуться й інші стани — українська військова аристократія "лицарів великих"; національних будителів Духу і просвітників; сіячів доброго і міцного. Лише синергія цих трьох сил "не дасть скувати душі живої", не даруватиме нікому і ніколи шансів для витолочування національного "Я". Водночас Єдність для нас є великим і повчальним Уроком. Лише вона запорука успіху непогамованої чужинством Нації. Знаймо, що вся історія Москви і москвитів вибудовувалася на ідеї упокорення України, знекорінення народу, щоб неправдою закувати його "во тьмі і неволі".

Закінчення на стор. 5

Микола ГОЛОМУША,
співголова
ГФ “Українська
альтернатива”

Досить часто в житті ми стикаємося з емоційним реагуванням людей на події, факти чи ситуації. Коли ці емоції спонтанні, ми намагаємося зрозуміти їхнє походження. Якщо вони є системними, особливо, скажімо, для керівника, тоді виникають певні проблеми, оскільки емоційна складова людської діяльності має бути вивірена з реаліями навколишнього середовища і не шкодити ні самій людині, ні оточуючим. Причому незалежно, позитивні чи негативні це емоції, хоча останні, зазвичай, тягнуть за собою вервечку подальших різноманітних негараздів і навіть катастроф.

Про людські емоції написано чимало наукових і художніх творів. Існують визначення і класифікації цих проявів. А от як із емоціями суспільств і держав? Чи існують вони як науково-теоретична і практично-прикладна проблема сучасності? Чи є, скажімо, в НАН України такий напрям дослідження? Чи можна говорити про відповідні передбачення поведінки на такому масштабному рівні і про роботу, скажімо, світової громади з “емоційними” країнами і територіями? І чи існує взагалі ця проблема?

Очевидно, тут мають сказати своє вагомє слово науковці. Я ж дотримуюся думки, що українське суспільство в культурно-історичному дискурсі цивілізації має надзвичайно потужні емоційні ментально-генетичні мотиватори, причому абсолютно позитивного характеру.

Україна як позитивна світова емоція

От, скажімо, українські народні пісні. У них є все: радість, утіха, віра, надія, довіра, віра... А ось жорстокості, нищоти, цинізму, безвиході, беспорядності, безпросвітку, приреченості немає. Навіть своїх ворогів наш народ називає “воріженьки”, ніби дає їм шанс змінитися, стати кращими.

Більше ста років крокує світом знаменитий витвір духовного мистецтва нації “Щедрик”, який завдяки Миколі Леонтовичу отримав потужне планетарне звучання і визнання. До речі, український музикознавець, дослідник українського музичного фольклору, член-кореспондент НАН України за спеціальністю фольклористика Анатолій Іваницький відносить історію творення мотивів “Щедрика” до епохи за кілька тисячоліть до нашої ери. Він пише, що створена “в неоліті сакрально-профанна картина світу дійшла до нас у вигляді різних структурно-типологічних (музично-ритмічних) моделей”, і колядки та щедрівки є відображенням цього. Чи кожна нація має таку потужну позитивну історію емоцій? І не простих, які на поверхні, а глибинно-ціннісних у прямому і переносному сенсі. Це повною мірою відчула Європа і світ сто років тому, коли Українська капела Олександра Кошиця здійснила світову концертну подорож. Одна тисяча виступів від Австрії і Швейцарії до Аргентини і Уругваю вразила світ небаченим до того одкровенням української душі. То був не просто успіх майстрів музичного мистецтва, то був триумф Української держави, української пісні, духовної культури і філософії світового українства.

Попри втрату державності й довгі роки незламної боротьби з різномасштабними ворогами, українці не втрачали свого природного оптимізму, передавали віру у світле майбутнє з покоління у покоління.

Визвольні змагання 20-х років минулого століття, патріотично-націоналістичний рух 30-х, боротьба повстанців у 40-х і 50-х, натхнення шістдесятників, дисидентство 70—80-х — ось фундамент, на якому поставила незалежна Україна. Тому майдани України — Свободи 2004 і Гідності 2014 — були не винятковими явищами, а продовженням виплеканої віками української тяглості до волі і свободи, соборності та спроможності громад і держави. Будувалася ж цей фундамент на позитивних емоціях віри і надії як громадянської довіри.

Майдан Гідності вразив світ і особливо Європу своєю цільністю, щирістю, незламністю, оптимізмом і шедевральною теплом емоцій людських почуттів і національного громадянського духу справжньої людяності. Українці змусили тоді світову громаду замислитися над тим, чим вона живе, де її сердечність і задушевність, чому побутово-матеріальне заступає духовне і ціннісно-вічне?

Однак слід сказати сувору правду: майданні сподівання українського суспільства не отримали швидкої, ефективної і докраної реалізації, зав’язли в тенетах бюрократичних процедур старої управлінської стилістики, яку так і не змогли (чи не захотіли) змінити нинішні очільники держави. Заявлені реформи, про які безкінечно твердять можновладці різного гатунку, насправді виявилися переважно декларативними, бо не закінчені чи не імplementовані адекватно в законодавче та конституційне поле. Зараз, на п’ятому році борні з агресором, це видно надзвичайно яскраво. І це і болить.

Не зупинятимуся зараз на деталізації регламентно-стилістичних причин і наслідків тимчасових невдач чи незавершених реформ. Тим паче, що для розуміння сучасних процесів потокової динамічності старі підходи і оцінки не варто взагалі

брати до уваги. Потрібно змінювати кут, з якого ми розглядаємо подію, ситуацію чи явище як глобальний процес. Цей кут зветься смыслом, усвідомленим баченням внутрішнього змісту того, з чим ми стикаємося. І з цим у нас наразі є серйозні проблеми, адже до переформатування смислів нашої дійсності долучені ресурси і технології неоварварства, які продукує апологет глобального гібридного тероризму — путінський режим нинішньої РФ.

Попереду у нас — важкі часи протистояння і подолання ціннісно-ментальних тенет Кремля задля повернення в українське суспільство реального сприйняття нашого життя і щирості емоцій. Ми можемо і маємо здолати глобального агресора. Іншого шляху немає.

І наостанок. Торік світове визнання здобула пісня “Плакала” українського гурту “Kazka”. Щирі емоції, справжні переживання, історичні нотки, що бринять у творі, спонукають людей різного віку, уподобань, національностей співпереживати героїням української пісні, задумуватися над чимось своїм, тим, що глибоко в душі, і яке викликає світлий щем і сльози очищення.

“Плакала” є ментальною енергетикою емоції тонкого порядку, і сльози в цьому випадку є об’єднавчим середовищем-дійством на рівні людських почуттів планетарної Землі. Тоді не потрібен переклад, бо слухачі на підсвідомості відчувають глибини історії культури і ментальності української нації.

У динаміках нинішньої публічності емоції отримують шалену енергетику. Тобто, емоція є енергією смыслу.

Ось так Україна в своїх широкіх емоціях — від давніх часів до сьогодення — крізь біль і сльози усміхається до світу, дарує йому смысли буття, позитив і надію на наше з вами майбутнє.

Петро АНТОНЕНКО,
м. Чернігів

Перетворення виборів на фарс?

зовий учасник виборчих перегонів, до того ж 1999 року він навіть вийшов у другий тур, коли ефектно була розіграна для виборців альтернатива “Кучма або Симоненко”. Цього разу Центровиборчком відмовив у реєстрації Симоненкові, бо він заявив не як самовисуванець, а відверто й демонстративно — як кандидат від очолюваної ним Компартії, що й висунула його. ЦВК відмовила в реєстрації на тій підставі, що статут, символіка та й сама назва Компартії суперечать ухваленому навесні 2015 року парламентом закону про декомунізацію.

Але все це лірика. Відкриваємо офіційний Реєстр політичних партій Міністерства Юстиції України. Під № 109 значиться Комуністична партія України. Та сама, зареєстрована 5 жовтня 1993 року, після двох років заборони по розпаду СРСР — у зв’язку з частю її в московському заколоті ГКЧП та іншими антидержавними діяннями. Але відновлена, зареєстрована, брала участь у численних виборіадах, була представлена у 7-ми наших парламентах, всіх, крім нинішнього і, виявляється, офіційно існує й сьогодні.

Невже 4 роки не вистачило владі держави, щоб нарешті юридично ліквідувати цю давно вже антизаконну партію?

Утім, і без Симоненка кандидатів від прокомуністичних, лівих сил вистачає. Зокрема, після розколу Соціалістичної партії йде на вибори не лише її нинішній очільник, а й багатолітній лідер Олександр Мороз. Теж неодноразовий учасник перегонів, двічі голова парламенту. Програвши при розколі партії, він спокійно створив нову під назвою — Соціалістична партія Олександра Мороза (ще одна “іменна” партія), яка й висунула його кандидатом. Є серед кандидатів й інші ліві — це після майже 4-х років декомунізації.

Частині претендентів було відмовлено в реєстрації з політичних, ідеологічних мотивів.

Скажімо, 6 претендентів отримали відмову, бо ЦВК вважає, що в їхніх програмах містилися положення *про ліквідацію незалежності України чи насильницьку зміну конституційного ладу, або порушення суверенітету, територіальної цілісності, або пропаганда війни, насильство і посягання на права і свободи людини*. Справді, така заборона резонно фігурує у законі про вибори президента. Адаже ці положення антиконституційні, їхня пропаганда заборонена, а спроба втілення є серйозним злочином. Залишається лише вірити ЦВК, що у програмах тих претендентів були такі положення.

Ще одному з претендентів відмовили у реєстрації через те, що його програма містила таке: “Я виступаю за те, щоб всі гілки і рівні державної влади очолювали представники титульної української нації (не менш як 80%) з одночасним пропорційним залученням представників національних меншин”. Звичайно, можна дуже критично ставитися до такої ідеї, але визнаймо, що вона має певних прихильників, вільно пропагується й обговорюється. Питання тут у юридичній площині: чи є подібне підставою (навіть з найбільш благими намірами!) для відмови у реєстрації? Мабуть, підставою стало положення Конституції про рівність усіх націй у державі?

Є ще цікавіший приклад. Одному з претендентів відмовили у реєстрації, бо він пропонував у своїй передвиборній програмі ввести смертну кару для державних службовців усіх рангів за такі злочини, як корупція, зрада, розкрадання державного майна. Так, у нашій державі, як і майже по всій Європі, смертна кара скасована. Але ж ідея її введення постійно “висить” і вільно обговорюється в суспільстві.

Відмовлено в реєстрації Надії Савченко, ще недавньому кумиру нації, що Указом Президента відзначена найвищим

званням держави — Герой України. Нині вона на лаві підсудних, у суді Чернігова.

Надії Савченко, яка вже встигла створити свою, теж “іменну” партію, що й висувала її кандидатом, відмовлено в реєстрації не тому, що вона є звинуваченою у злочині. Бо поки що — не засуджена ж! Он спокійно зареєстрований і балотується теж доволі відомий Роман Насіров, недавній головний податківець держави, нині звинувачений у колосальному розкраданні цієї держави. Надії Савченко відмовлено на тій підставі, що вона... не внесла грошову заставу. Звісно ж, Надія, її адвокати, партійці добре знають про необхідність такої застави. Тоді що все це значило?

Між іншим, через невнесення застави відсіяно одразу кілька претендентів. Зрозуміло, що мало не всі з величезної когорти претендентів і кандидатів вносили не свої гроші, за них вніс хтось. Але виявилися й такі, що не внесли — ні самі, ні хтось — необхідну суму у 2 мільйони 500 тисяч гривень.

Наприклад, один претендент вніс 25 гривень, що рівно у 100 тисяч разів менше необхідної суми. Інший вніс 5 гривень, тобто у півмільйона разів менше потрібного. Рекорд поставив претендент, який, явно в намішку, вніс рівно одну мільйонну (!) частку суми — 2 гривні 50 копійок. Словом, далеко до наших виборів цирковим клоунама.

Але й зареєстрованих — 44 кандидати! Причому переважна більшість — це кандидати, котрі наберуть у голосуванні жалюгідні “нуль” і скількись десятків чи й сотих відсотка голосів. Вони про це знають, це прогнозовано. Але марно після виборів соромити таких, дорікати, що вони пхалися на ці вибори. Вони знають ЧОГО.

Клоунада, цирк, фарс, засвідчені уже самим висуванням і реєстрацією кандидатів, тривають. Зараз тривають у форматі виборчої агітації, яка теж, схоже, б’є всі рекорди з демагогії, популізму, брехні, наклепів, засилля брехливих, замовних “рейтингів”. Тобто рекорди повної зневаги до виборців. То, може, ми це заслужили?

Олександр ПОНОМАРІВ,
доктор філологічних наук,
професор

Чинники національної ідентичності

Поміж кількох значень запозиченого з латинської мови слова *деградація* (*degradatio*) є такі: занепад, утрата якихось властивостей, цінних якостей. Коли об'єднати всі ці риси, то можна сказати, що йдеться про втрату частиною українців національної ідентичності. Адже національна ідентичність (тожність) — це здатність сприймати себе належним до певної історичної спільноти людей з характерними етнічними ознаками, зумовленими особливостями економічного й культурного розвитку, спільністю території, мови, побуту, традицій і звичаїв з відображенням цих чинників на суспільній психології.

Національна ідентичність ґрунтується на національній пам'яті, національній безпеці, національній свідомості, на патріотизмі.

Коли нація зберігає всі ці риси, їй не загрожує винародовлення, хоч би яких випробувань їй судилося зазнавати. Французький просвітник і філософ XVIII століття Жан-Жак Руссо, коментуючи третій поділ Польщі, сказав: “Хай хоч що трапиться з тією країною, Польща не зникне з мапи світу, бо поляки знайшли для вітчизни надійну схованку — свої серця. Допоки лишатиметься хоч один поляк, буде й Польща”. У цій своїй характеристиці філософ мав на оці всіх поляків. Чи міг би він сказати так про всіх українців? На жаль, ні, хоч маємо багато великих представників нашої нації. У чому відмінність між Польщею й Україною?

Тут згадуються слова Євгена Маланюка: “Коли чуя цей вислів *українська література* (можна додати *історія, культура*. — О. П.), мене завше проймає складне й тривожне почуття. Дивне видовище. Кілька самотніх обелісків і — пустеля навкруги, ряд різновіддалених колон і — ані натяку на будівлю”. У поляків такої пустелі між обелісками немає. На це є чимало причин.

Польщу, як відомо, так само як і Україну, ділили між собою різні держави, але полякам ніколи не відмовляли в існуванні як окремій нації. Польщу не заселяли представниками інших етносів у такій кількості, як Україну. А в нас цей процес, розпочавшись від царювання Катерини II, яка роздавала українські землі московським поміщикам з наступним заселенням їх кріпаками з Московщини, особливо інтенсивно тривав у колишньому Радянському Союзі. Унаслідок цього російська діаспора в Україні від 1926 до 1989 року збільшилася в п'ять разів.

Жодній слов'янській мові, навіть білоруській (хоч у Білорусі справи з мовою ще гірші, ніж у нас) не відмовляли в праві на існування, а про нашу мову казали, начебто її не було, немає й бути не може. Таке було в імперії не лише царських, а й радянських часів. Відмінність полягала в тому, що за царату тиск на українську мову був тільки зовнішній (укази, накази, циркуляри про її заборону), а в радянський період нам уже почали вказувати, як потрібно писати, які слова вживати, а яких зась! Попри те, що українська мова має яскраво виражене національне обличчя, московські шовіністи називали її діалектом. Скажімо, чеська й словацька мови набагато ближчі між собою, ніж українська й російська, але чехи ніколи не казали, що немає словацької мови.

У зросійщених промислових містах Півдня та Сходу України українськомовне населення почувало себе досить незатишно, тому переходило на місцеву російську мову (звичайно, далеко від справжньої російської). Серед російськомовного населення дві третини етнічних українців. Багато з них хотіли б самі або щоб хоч їхні діти повернулися до української мови. Незалежна Українська держава мусить не словами, а справами рішуче повертати українській мові її законних прав на своїй споконвічній землі.

Натомість українців довго спантеличувало підкинута з Кремля гасло “Єдина країна — Єдина страна”, що його після Революції гідності розклеїли були по всій Україні, запроваджуючи двомовність на державному рівні. Разом із мовним законом Ківалова-Колісниченка це гасло зводило нанівець статтю 10 Конституції України та Ухвалу Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року. Чому ж той антиукраїнський закон так довго діяв?

Виявляється, для цього були “підстави”. Нещодавно в “Українській правді” опубліковано розмірковування генерального директора Київського міжнародного інституту соціології Володимира Паніотта (за сумісництвом професора Києво-Могилянської академії), де читаємо таке: “Вибори, закон про мову і Томос в один рік можуть дуже розпитати суспільство”. А ще: “На початку 2014 року скасування закону Ківалова-Колісниченка було злочинно невчасним... Коли закон скасували, ми, соціологи, були шоковані... Томос — це дуже ризикований крок”. Далі не цитуватиму цих майже пугінських сентенцій. Оце таких соціологів маємо. Через такі рекомендації досі не підписано Закон про мову.

Тим часом від багатьох політиків та інших публічних людей різного штибу можна почути твердження про те, що “Україна багатонаціональна країна” і тому не можна обстоювати єдину державну мову. Насправді для таких заяв немає жодних підстав, бо за переписом 2001 року етнічні українці становлять майже 80% населення, отже, Україна моно-

етнічна країна. Що ж до інших народів, то за “Етнографічним довідником” (К., 1996) в Україні справді є представники багатьох національних меншин. Проте в цю кількість увходять, наприклад, чукчі — 22 особи, ульчі — 13 осіб, талиші — 11 осіб, тофолари — 3 особи, енці — 1 особа. То хіба ж є підстави вважати Україну за багатонаціональну державу?

Дуже багато розмов ведуть про мовні квоти. Особисто я не бачу жодних квот. На радіо й телебаченні українською мовою користуються тільки ведучі. А різні соціологи, політологи, дієтологи, проктологи, консультанти, радники й порадики віддають перевагу мові країни-агресора. Таке неможливо було навіть у радянській Україні. Потужним осередком українськості тоді була оперова сцена, починаючи від 1926 року, коли постановою Раднаркому УСРР Київську, Харківську та Одеську опери переведено на українськомовний режим. Це було одним із виявів політики українізації. Лібрета світової оперної класики перекладали видатні діячі української літератури, глибокі знавці рідної та чужих мов, добре обізнані з тонкощами музичного мистецтва: Людмила Старицька-Черняхівська, Максим Рильський, Микола Бажан, Павло Тичина, Микола Вороний, Микола Лукаш, Борис Тен, Діодор Бобир, Євген Дроб'язко.

Українська мова на оперовій сцені України залишалася навіть тоді, коли інші складники політики українізації були жорстко знищені. Була спроба зросійщити ситуацію 1939 року, але Максим Рильський, наражаючись на небезпеку, звернувся з листом до тодішнього комуністичного керівника України Микити Хрущова й переконав його дати спокій українськомовній опері. Про це добре написав у статті “Історія українськомовної опери” Максим Стріха (Дзеркало тижня. — 9.02—15.02. 2019, вип. 5).

Не вкладається в голову той факт, що українську мову з оперової сцени вигнано вже в незалежній Україні. Підставою стало фальшиве гасло “світової практики виконання опер мовою оригіналу”. Така практика має подвійний характер. З одного боку, це комерція. Співакам легше вивчити всі партії, скажімо, італійських опер італійською мовою і співати їх у всіх країнах. Не всі ж співаки такі, як видатний російський тенор Леонід Собінов, що гастролював в Україні в 1926—27 роках і виконував партії Ленського й Лоєнгрена українською мовою та ще й захоплювався її мелодійністю й музичністю. Другий складник “світової” практики мистецький. Видатні композитори світу вважали, що опери мають іти мовою тієї країни, де їх ставлять. Італієць Джузеппе Верді й німець Рихард Вагнер самі перекладали лібрета своїх опер французькою мовою, аби вони йшли у Франції. Дмитро Шостакович вітав український переклад його “Катерини Ізмайлової” (1974 рік), яким захоплювався. Але

українці не почули цього перекладу, бо театр їхав на гастролі за кордон і артисти враз перевчили арії російською мовою. Коли сидить зала і не розуміє, про що співають (табля тільки відвертає увагу від сприймання твору), потерпає якість співпереживання з персонажами опери. Зігноровано думку Максима Рильського про те, що “співак (а з ним і слухач. — О. П.) повинен до дна відчувати і до дна розуміти, що він співає”.

Величезний складник української культури, в якій вкладали хист і душу перекладачі та виконавці творів світової оперової класики, в кращому разі тепер перебуває в архівах, а то й десь на смітниках. І хто ж це зробив? Пора назвати героїв. Керували Київською оперою під час витіснення з неї української мови народний артист СРСР Анатолій Мокренко та Петро Чуприна (який керує досі). Аж кортить запитати, неже ці двоє панів мають більшу вагу в оперовому світі, ніж згадані великі композитори й перекладачі? Як можна було наважитися на таке? Наважилися й ніяк не каються, бо останню оперу, що йшла в українському перекладі Максима Рильського, “Севільський цирульник” Джоаккіно Россіні, нещодавно вилучили з репертуару. Вбито останній цвях у домовину українізації. Те, чого не доробили більшовики в сумновідомі 30-ті роки минулого століття, довершили українці в першій чверті століття двадцятого першого. Чи сприяє це зміцненню української ідентичності? Запитання риторичне.

Запевнення керівників держави в тому, що в нас єдина державна мова — українська, мають бути підтвержені справами, “твердою політикою на українізацію без будь-якої двомовності”, — як писала в “Слові Просвіти” ще 2004 року голова Маріупольського Союзу українок Ірина Молчанова. Досить спекулювати розмовами про російськомовних патріотів України. Такі люди справді є, але якщо вони патріоти, хай активізують у своєму вжитковій українську мову. Доречно згадати тут слова народженого у Петербурзі видатного вченого, першого президента Академії наук України Володимира Вернадського: “Я не можу погодитися з поглядом тих, хто, залишаючись українцем, приймає російську мову й російську культуру як рідну”. Що більше держава дбає про свою мову, то менше в її мовні справи втручаються ближчі й дальші родичі та сусіди. З приводу мови поляки мали претензії до Литви, а угорці до Словаччини, але Литва й Словаччина поставили своїх сусідів на місце. Наслідуймо такі приклади!

Скільки вже говорено про міністра внутрішніх справ А. Авакова, який майже не користується в своїх виступах українською мовою. Або він неспроможний її вивчити, або не вважає нас вартими того, щоб знати нашу мову. І в першому, і в другому випадку та ще й на тлі численних проколів у роботі він нам не підходить, бо подає кепський приклад для своїх

підлеглих. Важко уявити, щоб міністр внутрішніх справ Чехії розмовляв німецькою мовою, а міністр внутрішніх справ Франції — італійською. Такий міністр аж ніяк не сприяє піднесенню престижу української мови.

Відомо, що в усі часи завойовники прагнули підкорити народи не тільки силою. Вони використовували для цього різні способи, зокрема вживали заходів, щоб завойовані народи добровільно відмовлялися від свого, щоб чуже органічно входило в їхнє ество, а своє стало набуток чужинців. Це вже вищий ступінь асиміляції — самоасиміляція. Маємо численні приклади такої самоасиміляції. Співачка з чудовим голосом, народжена на Черкащині, вихованка незабутньої Діани Петриненко Людмила Монастирська для телебачення дає інтерв'ю поганенькою російською мовою й, очевидно, вважає це за нормальне явище.

На телебаченні якось транслювали концерт із Вільнюса. Литовські друзі організували той концерт, аби зібрати кошти для України, що потерпає від російської агресії. У Вільнюсі ведучі зверталися до публіки литовською мовою, а для українських глядачів давали синхронний переклад українською. В українській студії українською мовою говорив лише Посол Литовської Республіки в Україні, решта — російською. Так само було 2012 року, коли на нашому телебаченні обговорювали наслідки світової футбольної першості. Тоді в студії українську мову можна було почути тільки від Посла Польщі в Україні. Усі інші розмовляли російською. Не знаю, як кому, а мені було дуже соромно.

Радіоканал “Культура”, крім усього іншого, має бути зразком високої культури мови. Однак там, приміром, виступають хлопці з програмою “Гузь”. Коли їм телефонують слухачі й запитують, чи не можна це назвати українським словом, ті відповідають, що ця суржикова назва є засобом гумору і взагалі “звичайні українці розмовляють суржиком”. Постає запитання, хто таких допускає на радіо? Раніше їх в етері й близько не було б. Звичайний, тобто нормальний українець розмовляє українською мовою, а суржик — це хвороба мови, неконтрольована суміш українських та російських слів. Він виник тоді, коли українці приїздили з сіл до зросійщених міст і, не володіючи російською мовою, силкувалися нею розмовляти. З суржиком потрібно боротися, а не пропагувати його на радіо. Що ж до гумору, то можна згадати відомого майстра художнього слова, одесита Андрія Сову, який у своєму гуморі не вдавався до суржиків і мав великий успіх у публіки.

Шокує рівень ерудиції працівників українського радіоетеру. Одна не знає наголосів у прізвищах відомих українців, друга не має уявлення про легендарних засновників Києва і думає, що на Подолі є вулиця не ХорИва (одного з братів), а якогось ХорІва.

Представниця співочої родини розповідає, що співає кількома мовами світу, серед них і мовою *xindi*, хоч ту мову (про що пишуть усі довідники) звано *gindi*. Більшість тих, хто виступає в етері й на телеекрані, жодних порадників та посібників з культури мови не читає. В тієї представниці співочої родини батько не *татусь*, а *папочка*, онука не *Ганнуся*, а *Анічка*.

Однією з ознак деградації є те, що українці почали соромитися власних форм християнських імен. Якщо раніше в нас були Олени (Пчілка, Теліга), Ганни (Барвінок, Борисоглібська, Затиркевич-Карпинська), Христини (Алчевські — мати, педагог і дочка українська поетка), Данили (Галицький — князь, Лідер — художник театру), Євгени (Гребінка, Чикаленко, Плужник), Кирили (Розумовський — гетьман, Стеценко — композитор), Пилипи (Орлик, Козицький), то тепер досить поширені форми Альона, Анна, Крістіна, Євгеній, Данііл, Філіп, Кіріл (чи не на честь московського попа?) тощо.

Хоч притомні батьки ще й тепер називають дітей по-українському: Ганна Гаврилець (відома композиторка), Кирило Карабиць (диригент), Євген Дикий (молодий талановитий біолог і громадський діяч), Пилип Селігей (відомий молодий мовознавець).

В Україні тепер іде підготовка до виборів Президента. У цій кампанії, як завжди, претенденти на найвищу посаду в державі дають багато обіцянок, більшість яких не тримається купи. Але мене найбільше зацікавив кандидат у президенти Володимир Зеленський, який називає себе клоуном. Багато що в його поведінці підтверджує ці слова. Часом це клоунство межує з нахабством, як наприклад, те, що він вітав українців з настанням Нового року тоді, коли ціла Україна слухала вітання чинного Президента. Передвиборчої програми цей кандидат не має, тому звернувся до народу, аби той склав йому програму. Певне, це той “народ”, який збирається на 95-му кварталі, слухає не зовсім дотепні, образливі для українців, жарти В. Зеленського на кшталт *термос* (замість очікуваний кілька століть *Томос* Вселенського патріарха) і захоплено плеще в долоні. На тому кварталі ігнорують українську мову, що аж ніяк не хвилює присутніх там слухачів-глядачів. Можна тільки припустити, яку програму йому складуть. Коли Зеленський прийшов до ЦВК подавати документи, майже вся комісія навипередки кинулася до нього брати автографи. Як тут не засумніватися в національній ідентичності прихильників такого шоумена? Кажуть, що в такий спосіб люди задовольняють прагнення до нових обличчя у політиці, протестують проти одноманітності або, як сказав мені один молодик, голосують “для приколу”. Тут варто згадати дотеп видатного польського поета Юліана Тувіма: “Не кажи гоп навіть тоді, коли вже перескочив. Спочатку подивись, куди ти вскочив” (переклад Миколи Лукаша). Варто було б замислитися, куди ми через такі прагнення, протести й приколи вскочимо з таким президентом.

Закінчення.
Початок на стор. 1

Тому денационалізацію і знедержавлення українства Росія завжди ставила в основу імперської політики, вважаючи, що підкорювати Україну можна передусім завдяки витісненню з усіх суспільних сфер (освіти, церкви, сім’ї, війська, економіки, політики...) національної сили, яка живиться національною культурою, мовою, традицією, вірою, історичною пам’яттю. Оскільки відродження, зміцнення і поступ України завжди відбувалися під національно-державними гаслами, знаменами любові до свого народу і батьківщини, то загарбники передусім розправлялися з її вірою і культурно-мовним надбанням. І сьогодні, вступивши в 2019-й рік, агресор усвідомлює, що імперія здатна продовжувати агонію свого існування лише за умов знекорінення українства.

Задовго до Переяслава деспотична династія Романових розпочала війну з українським словом і духом. Ще у 1622 р. за поданням московського патріарха цар видає наказ про спалення всіх примірників “Учительного Євангелія” К. Ставровського, надрукованого в Україні. Однією з перших показових жертв став також унікальний “Катехізіс” Лаврентія Зизанія — видатного українського духівника, письменника, викладача братських шкіл, вчителя родини князів Острозьких. Чому 1626 року в Москві відбувається ганебне цензурування цього народного підручника християнської віри? Очевидно тому, що він написаний на засадах принципу природовідповідності, екзистенціональних цінностей, коли свобода особистості є вищим проявом справедливості, а гуманістичний вибір між добром і злом формував етичні поведінкові норми Людини.

Того ж 1626-го Московський Синод наказав **вилучити всі українські стародруки, натомість всюди завезти московські видання, а Біблія, над якою працював Л. Зизанія, стала заборонною книгою.**

Нищення національного духу в науці, культурі, освіті, суспільно-громадському житті, повністю відповідало стратегії Москви після 1709 року, коли Петро I наважився остаточно “Малую Росію к рукам прибрати”. Стихійні поривання передусім свідомої частини українства до націєтворчого життя всіляко придушувалися, оскільки **Московія—Росія (з 1713 р.)** усвідомлювала масштаби небезпеки для “самодержавія”. Мова, українська церква і освіта видавалися Москві не лише найбільшим злом, а й найстрашнішою загрозою неподільності Росії з її символом двоголового орла. **П. Куліш писав, згадуючи сказане московською піфією М. Катковим, “що польське повстання єсть ніщо, як порівняти його з повстанням Літературної України... Мова, ставши Літературною, розколе імперію на самій серцевині”.**¹

Етноцидна політика у ставленні до українства характеризувала все подальше існування царсько-більшовицько-путінської епохи зла. На урочистих заходах, приурочених до 30-ліття Товариства української мови, в колонній залі Київради звучала цифра **480** — кількість актів, циркулярів, указів, які прийняли колонізатори для знищення

Чин українськості

Української Мови. І величезна хиба нинішнього політикуму — зволікати з ухваленням **Закону про Українську мову**. Вона — ця найвища духовна цінність Народу, вкотре “правнуками поганими” викинута на узбіч, а сьогодні ще й на базар виборчої кон’юнктури. Мало того, залишившись єдиною країною в Європі, що немає закону про свою рідну і державну Мову, в Укра-

здоров’я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”. При цьому українську державність мають оберігати і зміцнювати всі громадяни як Божий дар, як символ вічної боротьби і непогамованої праці Нації. Без цього виграти війну в імперській Росії неможливо.

На шляху боротьби за духовну соборність, національну іден-

загрозу, державу-окупанта, який грубо зневажає особисті, національні, загальнолюдські цінності, норми міжнародного права, цивілізаційну етику. Анексований Росією Крим, відторгнута частина Донбасу засвідчили, що у боротьбі з Україною проти українськості війна ведеться по всіх напрямках — від гуманітарного, інформаційного до військового. Разом з тим вона є найбільш об’єктивним і суворим екзаменатором сильних і слабких сторін Українського державного і суспільного життя. Насамперед слід визнати, що Москва так і не зуміла серед українського народу внести такі цивілізаційні світоглядні розломи, які б могли остаточно розколоти Україну. Навіть суто імперський пропагандистський витвір “Новоросія” не приніс бажаного результату, хоча на нього працювали і продовжують це робити чимало доморощених перекинчиків і п’ятиколонників. Українці в час загрози втрати державності продемонстрували **єдність**, захищаючи свободу і незалежність.

Очевидно, дух патріотизму заклали батьки і школа, церква і культурно-традиційне середовище, учені й поети, просвітники і національна пам’ять народу. *Руїна століть* не здолала етичних, етнокультурних, історичних, ідейних цінностей і переконань українства. Українець не захотів стати на шлях, який вів його в культурне, політичне, національне небуття. Він, навіть заради особистого щастя і благ, не волів наслідувати безбородьків, кочубеїв, прокоповичів, новицьких, юзефовичів, януковичів... Народ вірив у свою правду, пам’ятаючи Шевченкове: “*Не дайте народові жити без віри*”. Бо тоді “*не вмирає душа наша, не вмирає воля...*”².

Але маємо добре пам’ятати, що на війні немає сторонніх і байдужих. Кожен мусить боротися за Україну — мечем, словом, чином, духом, коштом. Важко пояснювати, чому в трагедійні часи “**український**” **олігархат не асоціює себе з війною, яку ж і він допоміг розв’язати Росії?** Чому статки їхні непомірно зростають, коли летить людська кров? Чому політична воля спить, а не чинить законодавчим рішенням накладення хоча б **50%-го мілітарного податку на “олігархат”**, який почав, не переставши, нову сатаніську гру щодо президентських і парламентських виборів, формуючи для себе запопадливу політичну обслугу. Цього “чому” вже занадто багато, щоби продовжувати споглядати.

Георгій ФІЛПЧУК

¹ Куліш П. Зазивний лист до української інтелігенції (хуторна поезія) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan>

² Донцов Д. Національні гермафродити // Вибр. твори: у 10 т. — Т. 2. / Дмитро Донцов. — Дрогобич; Львів: ВФ “Відродження”, 2011. — С. 125.

³ Шевченко Т.Г. Кавказ // Кобзар / Тарас Шевченко; передм. П. Мовчана. — К.: Вид. центр “Просвіта”, 2011. — С. 293.

їні намагаються навіть одурманувати ідеєю, що національний план про розвиток української мови, як і державна допомога в контексті конституційного обов’язку допомоги в реалізації програми “Закордонний українець”, можуть успішно виконуватися без прийняття базового закону. Цей факт засвідчує про небажання “переднього ряду” опанувати уроки історії. Соціологічні дані свідчать: не тільки у Кремля, а й у понад 85% росіян сформовано негатив до України і українців. А дуже добре ставлення до України, за результатами досліджень Левади-Центру 2018 року, виявляють лише 2—3% росіян. Очевидно, що проблема міститься не тільки на рівні путінського правлячого режиму, вона у світоглядних орієнтаціях і ментальності населення. Тому протистояння, війна проти української ідентичності з боку Росії, на жаль, буде тривати, оскільки Україна прагнути духовної, політичної, мовно-культурної свободи і не зійде з цього шляху. Вірю, що Нація завжди буде в стремлінні до Волі, а формування національної свідомості, громадянської культури, патріотизму суспільства виокремиться як найважливіша державна стратегія. Задля цього в Україні необхідно зупинити вкрай небезпечну тенденцію різкого нарощування демографічної кризи (на понад 3 млн зменшилась кількість школярів порівняно з початком 90-х років), зупинити масову втечу молоді і “мізків”, позбутися олігархізованої політичної моделі влади. Важливо, щоби сучасна “провідна верства” доводила чином, а не словом, що “людина, її життя і

тичність, українську державність значущою подією, міцним підмурівком є відновлення незалежної від Москви Української Церкви, отримавши Томос від Вселенського Патріархату. Сто один рік тому (січень-листопад 1918 р.) у Києві в часи гетьманату відбувся церковний Собор щодо самостійності української церкви. Міністр віросповідань українського уряду А. Лотоцький, оголошуючи декларацію, заявив: “*Всамостійній державі має бути і самостійна Церква... тобто Автокефалія Української Церкви. Це не лише церковна, але і наша національна необхідність*”². Справді, відновлення діяльності УАПЦ на чолі з митрополитом Василем Липківським стало однією з найбільших перемог українства супроти Москви.

Переконаний, що і нинішня перемога Незалежної Церкви гідно виконуватиме цю високу місію. Бо війна з Росією є не стільки війною за територію, ресурси, скільки за душі людей, за світоглядні переконання.

І коли захист Української мови стане обов’язком не тільки публічних інститутів, а й кожного громадянина; коли перестанемо молитися чужою мовою чужим богам; коли верховники не сплутають і не проміняють українську справу на українську страву; коли нинішні й майбутні покоління Нації виховуватимемо особистим прикладом, гідним для наслідування; коли Армія, Економіка, Національна Ідентичність стануть нерозривним цілим, а честь Вітчизни й Українського народу стане для кожного найвищою вартістю, тоді вікопомний і героїчний клич “Слава Україні” стверджуватиме Переможа.

Нинішня агресія Росії остаточно утвердила її як державу-

Свій до свого по своє

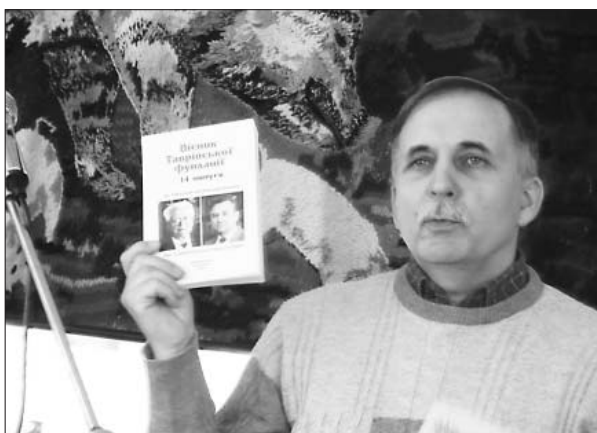
Це просвітянське гасло є чи не найголовнішим стрижнем у колі краян, які зібралися у світлиці відділу мистецтв Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара на чергове (вже 4) засідання арт-лабораторії “Українська Хата талантами багата”. Проект започаткувало подружжя Олексюків на базі обласної книгозбірні торік 1 грудня.

Олег ОЛЕКСЮК,
керівник проекту

Представники Херсона, Олешківського, Білозерського, Каховського, Голопристанського та Новотроїцького районів (загалом близько 120 осіб) продемонстрували єдність у намірах розвивати українську культуру, відроджувати українську духовність — з освітленими любов’ю до України обличчями завітали до “Української Хати”.

Вони мали радість не лише споглядати диво-картини майстра пензля Василя Артемовича Боженка та унікальні вишиті картини його дружини Раїси Гаврилівни, а й почути слово майстра наживо. Звучав і унікальний спів народної артистки України Наталії Лелеко, задушевні пісні у виконанні лауреата всеукраїнських конкурсів вокалістів Івана Бурлаки, аматорських народних ансамблів народної пісні “Херсонські молодички” (керівник заслужений працівник культури України В’ячеслав Гребенюк), “Червона калина” (Ганна Гура) та жіночої групи народного хору “Співочі барви” (Людмила Денисенко).

Відвідувачі арт-лабораторії почули від завідувача відділу мистецтв обласної бібліотеки Тетяни Краснолуцької захопливі історії про героїв нових книжок, які надійшли до обласної книгозбірні. Під час традиційного “Вільного мікрофону” шанувальники українського мистецтва дізналися про новинки у Херсонській філії видавничого центру “Просвіта” та почули нові поетичні рядки від літераторів області, серед яких вирізнялися твори у авторському виконанні Василя Ме-

лешенка, Володимира Назаренка, Олега Олексюка, Галини Добровольської, Катерини Марчук, Тетяни Домбровської, Анатолія Дунаєва, Олега Тимкова, Альони Мовчан та ін.

Презентували літературний альманах “Думки романтика”, який вийшов друком у Хмельницькому видавництві Лілії Стасюк. Просвіт’яни Херсонщини подарували обласній книгозбірні імені Олеса Гончара унікальну книгу зі Списками репресованих видань 1920—1930 років, яка вийшла друком завдяки фінансовій підтримці Українського культурного фонду.

Розуміючи, що не всі мають змогу прибути на засідання арт-лабораторії до “Гончарівки”, організатори заявили про намір провести засідання арт-лабораторії “Українська Хата талантами багата” в районних центрах. 27 лютого відбудеться засідання на базі Білозерської районної бібліотеки імені П. Григоренка, а 23-го на базі Олешківської Центральної бібліотеки. У березні та квітні плануються засідання “Української Хати” в Каланчаку, Новій Каховці, Каховці та Голій Пристані.

Гідний шани всенародної

У січні виповнилося 180 років від дня народження Павла Чубинського — автора тексту Державного гімну України.

Етнограф і фольклорист, поет і журналіст, історик і мовознавець, юрист і соціолог, громадський діяч і науковець, він разом зі своїми соратниками заклад фундамент українського народознавства.

Прожив коротке, але наповнене працею життя. Ніби пророкував:

Я марно сили не потрачу
і жнив своїх таки діждусь.
Я в світі щиро працював,
Я сіяв те, що Бог послав.

На пошанування видатного Українця Хмельницька міська “Просвіта” спільно з Департаментом освіти та науки Хмельницької міської ради організували засідання круглого столу вчителів музичного мистецтва навчальних закладів обласного центру.

Про життя й діяльність Павла Чубинського розповідали вчитель Володимир Корнійчук (гімназія № 1 імені Володимира Козубняка); про історію написання патріотичного вірша “Ще не вмерла Україна” вчителька Людмила Сірук (СЗОШ № 15 імені Олександра Співачука).

Оригінальний варіант патріотичного вірша “Ще не вмерла Україна” прочитав учень 11 класу НВК № 10 Ілля Ситніков.

Відбулася своєрідна народна студія Павла Чубинського,

яку провела голова Хмельницької міської “Просвіти” Зоя Діденко.

Просвітницька програма Хмельницького обласного радіо “Оберіг” також була присвячена Павлу Платоновичу Чубинському.

Власн. інф.

Юних шевченкознавців нагородили на Полтавщині

У Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. П. Котляревського підбили підсумки Міжнародного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Літературно-мовні змагання талановитої молоді Полтавщини відбулися вдесяте. Цьогоріч їх влаштували Департамент освіти і науки ОДА, Інститут модернізації освіти Міністерства освіти і науки України, обласний інститут післядипломної освіти (ПОІППО) ім. Остроградського та Полтавське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

Учасники конкурсу, зокрема учні 5—11 класів закладів загальної середньої освіти м. Полтави та Полтавської області, учні професійно-технічної освіти, студенти вишів облцентру виконували завдання з написання різножанрових творів з посиланням на знання творчості Т. Г. Шевченка та його біографії.

Переможців та їхніх вчителів привітали й нагородили дипломами, грамотами та подарунками голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Микола

Кульчинський, ректор Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, професор-мовознавець Микола Степаненко, ректор Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Віталій Зелюк.

Святкову атмосферу створили студенти Полтавського музичного училища імені М. В. Лисенка.

Прес-центр Полтавського обласного товариства “Просвіта”

Урожайний лютий

Наталія СОЛОДКА,
відповідальний секретар Хмельницької міської “Просвіти”

Багатим на події просвітянського життя для Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка “Просвіта” став лютий.

Передусім — відзначення 30-річчя Товариства української мови імені Тараса Шевченка.

Голова Хмельницької міської “Просвіти” Зоя Діденко була учасницею першої республіканської конференції ТУМу, що, фактично, відновило “Просвіту” в Україні.

На урочистому засіданні правління та в програмі обласного радіо “Оберіг” вона нагадала, що 11—12 лютого 1989 року в Будинку кіно в Києві відбувся перший прорив демократичних сил України — установчі збори ТУМу. Вершився він під девізом “Мово, будь!”, який проголосив славний письменник Олесь Гончар.

Відтоді й дотепер Товариство утверджує українську мову в усіх ділянках суспільного життя.

Голова обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Віталій Міхалевський поділився гарними враженнями від відзначення ювілею ТУМу в Києві. А члени обласного правління Ніна Шмурикова та Любов Сердуніч подарували свої нові видання.

Добре слово про діяльність Товариства у місті Хмельницькому прозвучало під час проведення відеоекскурсії на тему “Рідна мова, як рідна мати” в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та Головному управлінні національної поліції України в Хмельницькій області. Вчительки української мови та літератури Оксана Мандзюк (НВК № 10) і Лілія Олійник (СЗОШ № 21) розповіли прикордонникам і поліцейським про Міжнародний день рідної мови, що відзначається 21 лютого, та вшанували

світлу пам’ять української поетеси-патріотки Олени Теліги, розстріляної фашистами в Бабиному Яру 21 лютого 1942 року.

Не забули хмельницькі просвіт’яни й про Міжнародний день дарування книг бібліотекам. Хмельницькій обласній науковій бібліотеці подарували майже дві сотні книжок — половина з них видрукувана українською діаспорою.

Щиро зраділи хмельницькі просвіт’яни повідомленню письменника, громадського діяча Богдана Теленька про те, що цьогорічним лауреатом премії імені Якова Гальчевського у номінації “За відродження традицій вітчизняного меценатства” став почесний просвіт’янин, президент корпорації “Оболонь” Олександр Слободян — українець не лише за національністю, а й за світоглядом, активною діяльністю у відродженні української економіки і, що найважливіше, національної ідеї та правдивого українського духу.

Вручення книжок обласній бібліотеці

“Дуже важливо, щоб наші партнери в ЄС мали правдиву інформацію про те, що відбувається в Україні”.

Олександра Пругло й завідувач Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів Наталя Гринь під час керамологічної експедиції. Опішне, Полтавщина. 2018. Фото Марії Яценко

Одна любов — гончарювання

2018 року співробітники Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів здійснили десять керамологічних експедицій в Опішному. Їхнім результатом стали унікальні матеріали про опішенське гончарство. Так вдалося зібрати фотографії, які зафіксували миті життя місцевих гончарів та малювальників. Записано спогади колишніх працівників керамічних заводів. Серед них — спогади двох Олександрів: Олександр Дудник й Олександр Пругло.

Життєві шляхи й долі двох Олександрів різні, та було в них одне захоплення — гончарювання.

Олександра Дудник (у дівочтві Ющенко, 1943 р. н.) родом з Матвіївки Диканського району Полтавської області. 1960 року з батьками переїхала в село Міські Млини. 25 серпня 1960 року поступила різноробочою на завод “Художній керамік”. Вона згадувала: “...А батько ж там робив уже, директором був Леженін Іван Петрович. І він домовився з ним, попросив його, адже я ще малолетка була. Була зразу на різних роботах. А тоді дали форми, і я одливала формами цвітошники. Аж на Кардашах, це цех № 2, той, що розібрали, це за музеєм. А цех № 1 був на Тарпунці. Ото там я робила в заводі, довго робила. Мабуть, годів 10 робила, а тоді нас перекинули на “Червоний гончар”, на Гончарівці там був, щоб ближче мені ходити з Млинів. Зразу цвітошники відливали формами, а тоді як сіла гончарювати раз, 10 год прогончарювала. А тоді розцяталась і пішла до Смоляги на млинський промкомбінат “Керамік”, там тож гончарювали. Промкомбінат, оце дід і баба Пошивайли (Гаврило і Явдоха Пошивайли. — Н. Г., М. Я.) тут робили. На “Червоному гончарі” робили на різних роботах: машини грузили, в кар’єрі глину вибирали. Ото червінька, а тоді побіл вибирали: на прицеп кидася з діччатами, і ото везуть у завод. А з неї робили краску — ангоб. А тоді знову вернулася у завод переводом на Партизанську, на Кардашеве. Більше 20 год гончарства в мене було...” [1].

Гончарювати Олександра Дудник навчалася в Михайла Остринина, Олексія Марехи, Гаврила Підгребельного.

Їй довелося опанувати кілька професій: формувальниці, ліпниці дитячої глиняної іграшки, гончарки. Навіть проводила майстер-класи. Та найбільше Олександра любила гончарювати: “...це було, як приїде екскурсія, і ми кажем, що за інтерес тут дивитися, а вони дивляться, їм цікаво, як воно робиться. Уже додому скоро йти, а вони якраз приїхали, все — сідаєм. Павло Іванович Білик якраз робив майстром на першому цеху, каже: “Та сідайте, покажіть!”. І ото

удіваси спецовку і показуєш. Друге стоїть, дивиться, як ти робиш, а друге — на тебе дивиться. Було й таке. [1].

Олександра Іванівна Пругло (у дівочтві Перетятко, 1952 р. н.) родом з Човно-Федорівки (Полтавщина). В Опішне вийшла заміж. 1974 року прийшла на роботу в промкомбінат “Керамік”. З теплою і ширістю згадує вона своїх учителів: “Навчав мене гончарювати Гаврило Пошивайло. На той час він був на пенсії, та вони з дружиною працювали: вона малювала, а він робив посуд. Він вчив мене, як поставити грудку глини на центр — від того залежало, який буде виріб. Моїм наставником був також Іван Герасимович Остапенко. Тоді було багато старих гончарів хороших. Я робила прості кувшини, без вушка. Норма була велика: дволітрових треба було зробити 75 штук, а штука стоїла 5 копійок. Кожний старався зробити більше. Гончарювати було важко, особливо жінкам, а я любила...” [2].

Олександра Пругло розповіла: “У нас багато молодьожі було. Було весело, колектив був дружній, разом працювали і часто разом одидали. Завод наймав автобус, і ми їздили на екскурсії в Київ, Дніпропетровськ, Крим. Була в музеї Пошивайлів, Явдоха Данилівна, хто робив в заводі, всіх часто запрошувала” [2].

За трудовий внесок у розвиток гончарної промисловості Олександр Дудник і Олександра Пругло неодноразово нагороджували почесними грамотами. Їхні імена було занесено на заводську Дошку пошани.

Література:

1. Спогади Дудник Олександр Петрівни (1943 р. н.). Опішне, Полтавщина. 2018 // Польові матеріали Наталі Гринь.

2. Спогади Пругло Олександр Іванівни (1952 р. н.). Опішне, Полтавщина. 2018 // Польові матеріали Марії Яценко.

Співробітники Меморіального музею-садиби гончарської родини Пошивайлів

Відкривається «Мозковий центр»

“У лютому мінає п’ять років від пам’ятних подій Євромайдану 2014 року. Саме в Києві заради спільних цінностей Європи та України молоді українці гинули під прапорами Європейського Союзу. Ось чому так важливо посилити розвиток демократичної думки інтелектуальним осередком, “мозковим центром” (Think Tank), — наголосив Міхал Боні.

Європейський інститут у Києві повинен стати “мозковим центром”, який шляхом незалежної експертизи та створенням програм європейської інтеграції України зміцнить фундамент стратегії розвитку країни. “Це стане майданчиком для громадських дебатів та співпраці з неурядовими центрами, що посилять розвиток громадянського суспільства. Важливим завданням Інституту та Університету є навчання службовців і працівників місцевого самоврядування в процесі інтеграції до Європейського Союзу” — відзначив проректор КНУ імені Тараса Шевченка Володимир Бугров.

“Нам потрібні в Україні експертні знання в реформуван-

Депутат Міхал Боні у Європарламенті разом з проректором Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Володимиром Бугровим, представниками освітніх закладів та громадських організацій і народними депутатами України 30 січня презентували концепцію створення Європейського інституту в Києві при КНУ імені Тараса Шевченка.

ні держави, потрібні програми співробітництва з Європейським Союзом, Інститут є чудовою платформою для цього”, — сказав депутат ВР України Артур Герасимов.

Підтримку створенню Європейського інституту висловили й європейські депутати, які зазначили, що саме зараз країни-члени ЄС повинні створити і розбудувати фундамент демократії, а цьому слугує освіта.

“Дуже важливо, щоб наші партнери в ЄС мали правдиву інформацію про те, що відбувається в Україні, тому сьогодні в Брюсселі українська делегація разом з великою кількістю євродепутатів обговорювали ініціативу створення Європейського інституту на базі КНУ імені Тараса Шевченка. Цей амбітний проект готові підтримати не тільки со-

лідні європейські інститути, а й представники міжнародного бізнес-середовища” — підсумував депутат Верховної Ради Сергій Березенко.

Європейський інститут охоплюватиме такі напрями діяльності: освіта студентів у галузі європейських студій, права, економіки та соціології. Другим компонентом буде підготовка кадрів державних службовців та представників органів місцевого самоврядування, експертів неурядових організацій, а також здобуття досвіду в отриманні коштів від програм ЄС. Основним напрямом роботи Інституту як “мозкового центру” буде творення незалежної експертної публічної дискусії, опрацювання програм та стратегій розвитку України, а також моніторинг економічних та політичних процесів.

Людмила ШЕВЧЕНКО, генеральний директор Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка”

Відлітають роки у віки,
Залишається тільки спогад,
Залишаються світлі думки
І надія на себе і Бога...

Йосип Спектор

Спогади... Вони приходять у снах, думках, повсякденних турботах, а особливо, коли калиновими гронами їх нанизалося на 70 років. Ось вони, ці 70, постукали 11 лютого тихо-тихо у засніжене вікно і несподівано повели у теплий світ дитинної пори до Миколи Павловича Лисенка, родича Тараса Шевченка по родинній лінії брата Йосипа.

Здається, то було зовсім недавно: перші роки навчання, поряд бабуся Марія (1890—1962 рр.). Як цікаво вона вела тихі бесіди про свого родича Тараса, які береглися в переказах її родини. А ще часто брала онука і вела до куща калини, що і сьогодні росте за вузьенькою річечкою неподалік копанки Шевченків. Саме під її віттям, пишним і розлогим, ховався малий Тарасик від мачухи.

І, можливо, з тих зворушливих розповідей, з ніжності очей, з тепла натруджених бабусиних рук, від яких віяло запашиєм хлібом і ще чимось загадково-казковим, зародилась у Миколи Павловича думка: от якби зібрати всю Тарасову родину в єдину велику книгу і створити генеалогічне дерево нащадків роду Кобзаря.

Над втіленням цієї мрії Микола Павлович працював майже 30 років. І ось результат: схема родоводу завдовжки 4,4 м і заввишки 1,6 м, де розмістилися імена понад 1300 нащадків Шевченкового роду, яких доля розвела по близьких і далеких світах. І книга “Коріння Шевченкового роду” з текстовою частиною та ілюстраціями.

На горизонті мудрих літ

Саме за цей неоціненний труд її автор 2010 р. став дипломантом Всеукраїнського пошукового конкурсу “У нас одне коріння”, лауреатом почесної нагороди “Ділова людина України”, 2016 р.; дипломантом 17-го загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання” — 2016 р.; дипломант Міжнародних наукових читань пам’яті академіка Костянтина Поповича Інституту культурної спадщини Академії Наук Республіки Молдова, 2016 р. У 2017 р. Микола Павлович став лауреатом літературно-мистецької премії ім. Володимира Малика.

2013 р. книгу “Коріння Шевченкового роду” занесли до Книги рекордів України за найбільше генеалогічне дерево Кобзареві родини. Коли в листопаді 2015 р. відбувалася презентація другого видання книги в органному залі м. Львова, то його директор у вітальному слові виголосив: “Схе-

М. П. Лисенко

ма, яку склав наш шанований гість із Тарасової Керелівки, — це кардіограма його життя”.

Прізвище М. П. Лисенка як дослідника роду Т. Г. Шевченка занесено до Шевченківської енциклопедії (Київ, видавництво НАНУ, 2015 р., т. 5).

“Погляд, ніс, підборіддя, вуса, дрібніші риси, генетична залисина і дивовижний спокій як свідчення внутрішньої сили, можливо, навіть не до кінця усвідомленої, — все це нагадує знаменитого предка. Микола Павлович Лисенко — праправнук Тараса Григоровича Шевченка по родинній лінії брата Йосипа. До того ж живе він у тому селі Керелівці на Черкащині, яке давно перейменували на Шевченкове.” — Газета “День” за 07.03.2003 р.

Колектив Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка” щиро вітає ювіляра з днем народження. Хай Ваші літа повняться радістю і здоров’ям, хай творча наснага множить Ваші нові пошукові досягнення в ім’я величчя нашого Генія Шевченка.

Копія портрета Т. Г. Шевченка, створена його правнуком із родинної лінії брата Микити Яковом Шевченком

Тетяна ЛЕМЕШКО

Рішучість і загострене почуття справедливості Андрія Топачевського я уперше побачила 2006 року на звітно-виборних зборах Київської організації НСПУ в Будинку художника, коли він висловив протест багатьох письменників проти чиновницької брехні й несправедливості. А познайомилася з Андрієм Олександровичем 2010 року, ставши членом Приймальної комісії Київської організації НСПУ, яку на той час очолював Петро Осадчук.

Потоваришували. Принциповий, упевнено спрямований на добро інтелектуал. Ніколи не був zaangażованим радянською пропагандою. Не кар'єрист, не матеріаліст. Визначна риса — людяність. З ним легко спілкуватися. Народився в Києві, у сім'ї науковців. Батько — Олександр Топачевський, рідич Михайла Грушевського, директор Інституту гідробіології, академік НАН України, виступав проти створення каскаду водосховищ на Дніпрі. Під його керівництвом започаткували гідробіологічні дослідження водних систем України, насамперед — Дніпра й Дунаю. Мати, Марія Макаревич, — доктор біологічних наук (Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного).

Тож Андрій Топачевський долучається до природоохоронного руху. Як письменник і кінематографіст, послідовно досліджує стосунки Людини і Природи. На тему порятунку Природи за його сценаріями створено чимало фільмів, що промовисто закликають до єднання з живим довкіллям, гармонії людини зі створеним Богом світом.

Скажімо, у документальному фільмі “Зоряний час Либеді” проведено аналогію між замуреною в бетон річкою Либідь і закутою в рамки тоталітарного режиму Україною. Обидві — жертви чиновницького свавілля і прагнуть свободи.

Надзвичайно глибокий за змістом фільм “До чистої криниці”. Одним із його важливих елементів є українська народна пісня, яка, на перший погляд, звучить, створюючи тло, супровід, а насправді, як джерельна вода в криниці, є невід'ємною частиною української душі. Криниця для українця — святиня. Перш ніж збудувати хату, спочатку визначали, чи є у цьому місці вода. Про те, як протягом життя люди дбали про криницю, доглядали, чистили її і яку цілющу силу й енергію дає джерельна вода, бачимо в цьому фільмі. А про історію Ботанічного саду імені акад. О.Фоміна, де свого часу жили і спілкувалися родини Топачевських і Білококів, розповідає телестрічка “Старий ботанічний сад”.

Не лише споглядати і слухати світ Природи, а й співчувати йому, про це — у фільмі “Усміхніться вовку”. Автор закликає поділитися зі звором душевним теплом, і він стане найкращим другом.

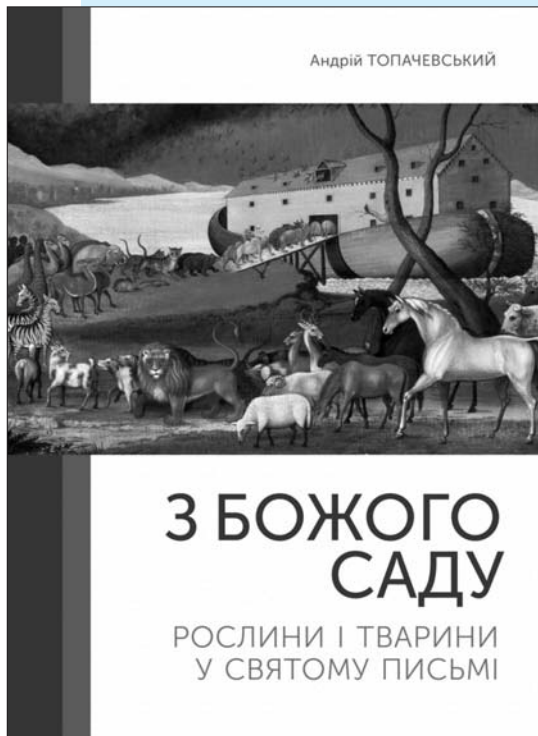
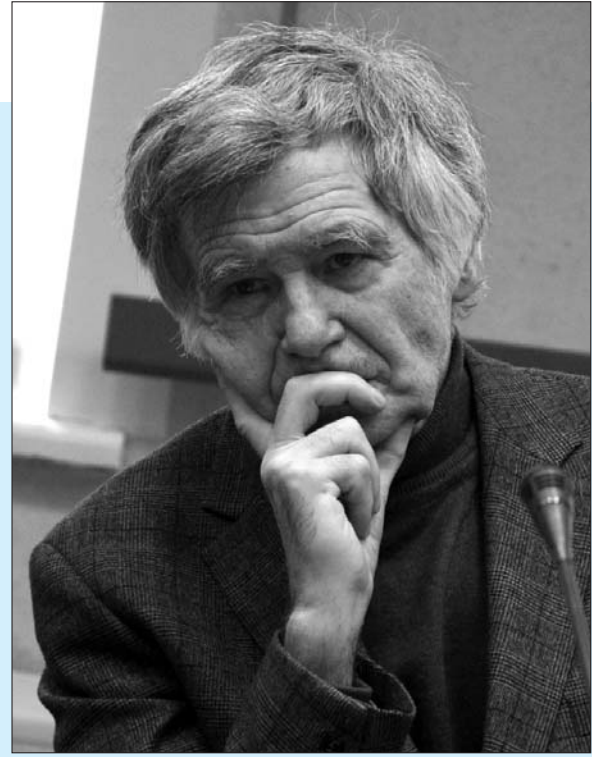
Книгою духовного світу Андрія Топачевського є його багаторічна праця — енциклопедичне художньо-пізнавальне видання “З Божого саду. Рослини і тварини у Святому Письмі” про біблійний світ живої Природи, яку мені пощастило прочитати ще в рукописі.

Користуючись перекладами Івана Огієнка й Івана Хоменка, автор визначив дерева, куші, трави, квіти, усіх птахів, свійських і диких звірів, яких згадано у Біблії, знайшов відповідники їхніх назв у сучасному світі ботаніки й зоології, поєднав їх із міфами, релігійними традиціями, народними звичаями і створив цікаві новели про них з належними коментарями. Андрієві Топачевському вдалося ідентифікувати біблійних істот у національному аспекті. Вагомості новелам додають цитати з українського фольклору. Скажімо, у новелі “Квітка цноти й відродження” (про лілею як символ Благовіщення) цитується вірш “Лілея” Тараса Шевченка, де залучені образи народної творчості: “А весною процвіла я // Цвітом при долині, // Цвітом білим, як сніг, білим! // ...А дівчата завітчались // І почали звати // Лілею-снігоцвітом...” Книжку прикрашають шедеври світового мистецтва на біблійну тематику. Особливої вишуканості книзі додає дизайн Михайла Царика.

Далечінь Шевченкових обривів

До 80-річчя Андрія Топачевського

Постійний автор “Слова Просвіти”, письменник, кінодраматург, журналіст. Один із засновників українського природоохоронного руху в літературі та кіно. За його сценаріями створено документальні та науково-просвітницькі фільми, назви яких промовляють про зміст: “Іду до тебе, птах”, “До чистої криниці”, “Ті, що живуть поруч”, “Усміхніться вовку”, “Чи повернеться чорний лелека”, “У співавторстві з природою”, “Коріння трави”, “Згуба”, “Зоряний час Либеді”. Автор книжок: “Яблуко у річці”, “Симфонія життя”, “Майстерня Флори”, “Барви землі”, “Літопис білого латаття”. Лауреат премії Українського Товариства охорони природи, літературних премій “Благовіст”, ім. Івана Огієнка та літературно-мистецької премії ім. Олени Пчілки. 2014 року у видавництві “Веселка” вийшла книжка Андрія Топачевського “З Божого саду. Рослини і тварини у Святому Письмі”, яку відзначено щорічною премією Президента України “Українська книжка року”. У 2016 р. за програмою “Українська книга” побачило світ її друге, доповнене видання. Торік “Веселка” видала книжку Андрія Топачевського — “Одним життям. Публіцистика доби Незалежності”.

З Андрієм Олександровичем нас подружила не лише література, а й змалечку знайомий мені Шевченків край: далечінь за Дніпром, Канівські гори, правобережні джерела й криниці. Саме сюди, до Канівського природничого заповідника, шороку, ще школярем, їздив Андрій з батьком на пароплаві повз кручі біля давнього села Витачів, в якому я народилася і виросла. До речі, на самих краях-урвищах витачівських круч і досі зустрічаються квіти розкішних нагірних луків і навіть — колоски ковили, ці пожильці лісостепу, де починалася тисячолітня історія нашого краю.

Якось на Великдень Андрій Олександрович з дружиною Світланою, сином Олександром та своїми друзями відгукнулися на наше з чоловіком запрошення і відвідали мою малу батьківщину — село Витачів і витачівські пагорби в урочищі Городище. Помилувалися мальовничими краєвидами зі славнозвісної гори над Дніпром, на якій стоїть каплиця, споруджена 1992 року за малюнком Т. Г. Шевченка. Її подарував моїм односельцям відомий письменник-фантаст, в'язень сумління Олесь Бердник.

Спустилися з високої кручі до хвиль самого Дніпра. А потім завітали на гостину до моєї мами Наталі Максимівни Лемешко, яка запросила шановних гостей за родинний великодній стіл з капусняком та спеченими в печі запашною паскою, пиріжками, пампушками.

“У нас однакова ностальгія за тим Дніпром, якого вже нема, — каже Андрій Олександрович. — Шевченко малював канівські гори з Прохорівки; то були саме оці гори,

починаючи від Княжжі, Маріїної, Великого і Малого городища, Чернечої гори та інших, що ближче до Канева. Тоді вони мали інший вигляд, тому що їхні верхівки були вкриті польовими луками з дзвіночками, материнкою, різнотрав'ям. Потім, щоб зупинити зсув ярів, їх засадили чагарниками, які придушили все, що там росло.

Крім того, Канівська ГЕС знищила заплаву, бо попуски води нині відбуваються двічі на добу, замість природної щорічної повені. Ці гесівські води розмили озера й береги, затопили луки. І коли стоїш на Чернечій горі й дивишся в долину, то здається, що там — Дніпро, але насправді його нема. Нема того, що бачив, беручи участь у батькових експедиціях разом з вченими — Олександром Богдановичем Кістяківським, учасником війни, який будував міст на Букринському плацдармі, а також Леонідом Олександровичем Смогоржевським, Дмитром Костянтинівичем Зеровим, Іваном Петровичем Білококом, Олександром Пилиповичем Кришталем.

На лівобережних луках є озеро Ситове. То єдине місце, не закрите деревами, де тоді можна було зустріти синьозелені водорості. Якось батько набрав їх у пробірку, кажучи до своїх студентів: “Оцю пробірку зафіксуйте і вам вистачить їх вивчати все життя. Це те, що панувало на землі 50, а може, і 100 мільйонів років тому, а тепер воно лише в закармах біосфери залишилося”. Побачити ці

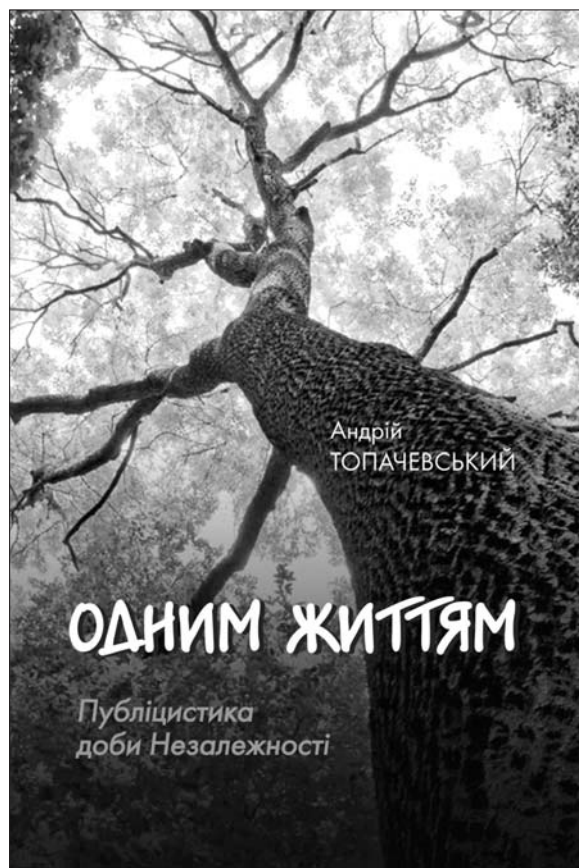
водорості можна було ще у Пекарському ярі по калюжах, які нагрівалися на сонці. А тепер Дніпро цвіте цими смердючими синьозеленими водоростями, їх прибиває до берега. Тоді ж чисту, не скаламучену воду з Дніпра батько черпав долонею і пив... Отой шматочок вашої Витачівської батьківщини й досі лишається зразковою ділянкою живої Природи. І навіть різнотрав'я трохі залишилося.

А ще була особлива стародавня традиція спілкування. Пригадую поїздки на пароплаві з Києва до Канева. На кожній зупинці, починаючи від Трипілля, далі — Стайки, Ржищів, Ходорів, Григорівка — місцеві хори в національному вбранні виходили на пристань і співали українських пісень. А студенти з пароплава співали їм у відповідь. Тільки хор виконував народні пісні із черкаським розпівом, а студенти — пісні радянських композиторів. І коли відпливали пароплав, то услід йому від правобережних круч ще довго відлунював той спів... Тоді до Канева навіть залізниця не було. Міст, підірваний Аркадієм Гайдаром, так і не відновили, автобуси ще не були дуже популярні і, фактично, оцей річковий транспорт був єдиним. Пароплав ішов від Києва до Канева 8-9 годин по течії, а проти течії — весь вечір і всю ніч. На лівому березі була лише одна зупинка — на пристані Переяслав.

Шороку, керуючи практикою у Канівському заповіднику, батько приходив із студентами на Тарасову гору, до могили великого Кобзаря. А ще їздили човнами на лівий берег, щоб відвідати хутір Михайлова Гора біля села Прохорівка, де жив і працював Михайло Максимович, щоб побачити там сосну Гоголя та дуб Шевченка.

Ми ніби й ностальгуємо за прекрасним минулим, але це необхідно для майбутнього, в якому хочемо врятувати природу, наші стосунки з нею і країні традиції народу”.

А мені в пам'ятку погожий літній день 1978 року: на витачівському березі (тому самому, який відвідали з Топачевськими), що простягнувся біля підніжжя високої, стрімкої кручі, — людно. Жінки перуть білизну і розстеляють її на порослій різнотрав'ям галявині; чоловіки вудять рибу з човнів; діти, мов каченята, хлюпочуться у літеплі. Я, тогорічна випускниця Витачівської восьмирічної школи, їду пішаною косою вглиб Дніпра. Там, вдалині, час від часу то баржа пропливе, то “Метеор” своїми підводними крилами сколихне воду. Та ось зі сріблястої дніпрової хвилі, немов зачарований білий птах, вирине корабель, з палуби якого лине чи то мелодія, чи то спів. “О. В. То-па-чев-ський” — читаю по складах назву корабля... Мине понад чверть століття, коли на творчому роздоріжжі зустрінемось із сином академіка Олександра Вікторовича Топачевського, хранителя живої води, іменем якого був названий той зачарований птах-корабель.

В об’єктиві Василя Пилип’юка

Богдан ЗАЛІЗНЯК,
керівник прес-центру наукової журналістики Західного науково-го центру НАН і МОН України

Василь Пилип’юк (1950—2017 рр.) — видатний фотомитець сучасності, редактор і видавець, інтелектуал і культурний менеджер, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, заслужений діяч мистецтв України, художник Міжнародної федерації фотографічного мистецтва (AFI-AP), лауреат багатьох престижних міжнародних нагород, власник єдиного такого роду приватної фотомистецької галереї, автор 117 книг та альбомів.

В експозиції представлено портрети 33 видатних українців та спогади про них, вміщені Василем Пилип’юком у книзі “Долю даровані зустрічі”.

Наприклад, про **Богдана Ступку**: “Сучасна легенда українського театру і кіно. Неперевершений майстер сцени, геніальний актор. Як шкода, що всі ці слова звучать у минулому часі. Невиліковна хвороба забрала життя унікальній людині... Але ні! Він житиме вічно в наших серцях. А його справу продовжують син Остап та внук Дмитро. Хай їм Бог помагає!”, про **Дмитра Павличка**: “Високо цінною дружбу з геніальним Дмитром Павличком. Сумую, коли він на мене ображається. Надто емоційний поет має на це право. Але потім все стає на свої місця. За час нашої дружби народилися “Живиця”, “Рубай”, збірка “Засвідчую життя” та цікава і лаконічна фотобіографія Дмитра Павличка “Погоня”. Поетичний світ класика української поезії ХХ століття є багатогранним. А його “Два кольори” — неперевершені”; про **Миколу Мушинку**: “Микола Мушинка —

У фотогалереї Василя Пилип’юка відкрили фотовиставку “Постаті”, присвячену 69-й річниці від дня народження фотомитця, ім’я якого носить ця галерея. Тут представлено знімки видатних людей української культури, зроблені його об’єктивом.

непересічний українець, словацький фольклорист та українознавець, доктор філологічних наук, дійсний член НТШ, голова асоціації українців у Словаччині, іноземний академік НАН України. Про нього можна писати цілі томи. Буде цікаво... Зазнав репресій через контакти з дисидентами, був відлучений від наукового і літературного життя. Доводилось працювати кочегаром і пастухом... Після реабілітації 1990 року повернувся в Пряшівський університет”; про **Бориса Возницького**: “Як хотів він побачити вихід чергового тому серії “Постаті” — “Володар кам’яного перся”. Вишуканий в історичному плані матеріал видався напрочуд професійним. Фотографічний пласт просто неперевершений. Книга вийшла... А 23 травня 2012 року трагічно обірвалося його життя. Скорботною ходою до Личаківського кладовища несли труну видатного українця — Героя України Бориса Григоровича Возницького. І мого серця “Володаря кам’яного перся”. Не дожив... А так хотів...”; про **Ігоря Калинця**: “Маю честь перед Вами вибачитись, високоповажний пане Ігоре: я вперше наважився опублікувати Ваш портрет у третьому тому мого вибраного. Я стежу за Вами (у творчому плані!) десятиліттями. За Вами як видним поетом і прозаїком. Не пасувало б оминути Вашу сподвижницьку працю, як одного з найактивніших представників шістдесятницької генерації і дисидентсько-самвидавчого руху в Україні. До сьогоднішнього дня пам’ятаю догораючу свічку у

Ваших руках. Був празник. Поруч стояла пані Грина...”

“Ми зібralися за покликком світлої пам’яті Василя Пилип’юка, який прокладав дорогу до розвитку національної культури, творив пристрасно, невтомно практикував нові ракурси зрізів бачення”, — підкреслив проректор з наукової роботи ЛНАМ, професор Роман Яців.

На відкритті виставки “Постаті” виступили Володимир Пилип’юк, син Василя Пилип’юка, директор видавництва “Світло й Тінь”; Олег Сянютка, голова Львівської облдержадміністрації; Володимир Одрехівський, ректор ЛНАМ; Степан Давимука, голова наглядової ради ЛНАМ, професор; Юрій Туніця, ректор Національного лісотехнічного університету України, академік НАН України; Василь Лизанчук, доктор філологічних наук, професор ЛНУ ім. Івана Франка; Ярослав Климович, голова Львівської обласної організації спілки журналістів України; Мирон Янків, професор, культурно-політичний діяч.

Звучала різдвяна коляда у виконанні фольклорної студії “Джерельце”, учнів викладача школи Соломії Крушельницької Олени Бошко, випускника школи Соломії Крушельницької Ореста Наконечного.

Присутні гучними оплесками прийняли теплі, ширі слова про видатного українського фотомитця, з творчістю якого познайомились у 61 країні світу.

Михайло Івасюк з онуком Михайлом Павлюком. 1988 рік

«Життя Вам сповною...»

Цьогоріч минуло 24 роки, як відійшов у вічність Михайло Григорович Івасюк — відомий буковинський письменник, громадський діяч, викладач Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича. Вклонитися “буковинському лицарю слова” прийшли друзі, колеги, учні, бібліотекарі, які мовили своє слово біля його могили (Володимир Антофійчук, Віктор Косяченко, Наталія Філяк, Аліна Біла).

Олена ГОРОБІВСЬКА,
науковий співробітник Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка

У Чернівецькому обласному меморіальному музеї Володимира Івасюка до дня пам’яті письменника відкрили виставку “У товаристві книг: цікавинки книгозбірні Михайла Івасюка”. Професори, декан філологічного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича Борис Бунчук, Богдан Мельничук — автор багатьох статей і передмови до третього історичного роману М. Г. Івасюка “Турнір королівських блазнів”, науковець Володимир Антофійчук, а також письменник, заслужений працівник культури України Василь Васкан, директор Чернівецької муніципальної бібліотеки ім. Анатолія Добрянського Леся Щербанюк, завідувачка відділу краєзнавства ЧОУНБ ім. М. Івасюка Леся Шарбурак, головний бібліотекар Чернівецької обласної бібліотеки для дітей Тетяна Дудчак згадали теплим словом талановитого письменника Михайла Григоровича Івасюка.

Любов до слова, до книги майбутній письменник перейняв від батька, бо на той час Григорій Іванович Івасюк був досить-таки освіченою людиною, завідував хатою-читальнею у Кіцмані.

Власна бібліотека письменника М. Івасюка раніше налічувала приблизно 10,5 тисячі книг на різну тематику, а зараз на полицях є приблизно 3,5: частина потрапила до Львівського архіву, а частина — у доньок Михайла Григоровича Галини та Оксани.

Бібліотека Михайла Івасюка тематично різнобарвна. Перша шафа і верхні полиці другої — це здебільшого українська література, де представлено книги з літературознавства: В. Косяченка, “Словник літературознавчих термінів” колег М. Івасюка В. Лесина і О. Пулинця, а також літературознавча праця К. Поповича про Михайла Емінеску, твори якого М. Івасюк знав напам’ять у ліцейні роки, а викладачі були подивовані його знаннями. Міхая Емінеску, Лесю Українку, Сергія Єсеніна Михайло Григорович вважав “світоточами нашої цивілізації”.

Михайло Івасюк надзвичайно захоплювався творчістю Лесі Українки. В університеті читав лекції про неї, виступав на конференції у

Чернівецькому краєзнавчому музеї, присвяченій 120-й річниці від дня народження О. Кобилянської з доповіддю “Творчі взаємини Ольги Кобилянської та Лесі Українки”, вивчав тему “Жанр поезії у прозі в творчості Лесі Українки”.

На початку 1965 року Михайло Григорович обрав для себе тему кандидатської дисертації “Леся Українка і Ада Негрі”. Зібрав чимало матеріалів для порівняльної студії цих великих поетес. Але одного дня вичитав у румунському журналі, що Ада Негрі отримала премію з рук Беніто Муссоліні — італійського політичного діяча, фашистського диктатора Королівства Італія. Тому негайно відмовився від цієї теми, аби не вивчати творчість італійської письменниці.

Михайлові Григоровичу до душі були не лише класики, а й сучасники. Навіть синові дав ім’я, яке мають його улюблені талановиті письменники, про що зазначив у “Монолозі перед обличчям сина”: “...гарне, мелодійне ім’я Володимир, Володько... Його мають два поети, якими я давно захоплююся — Володимир Самійленко та Володимир Сосюра”. На полиці в експозиції є твори цих авторів, а також книги Максима Рильського, Павла Тичини, Дмитра Павличка.

Світову літературу представлено творами Д. Боккаччо, М. Сервантеса, Д. Лондона та інших. Є твори буковинських митців, учнів літературної студії ім. С. Будного, яку свого часу від М. Івасюка. Книги із дарчими написами самих авторів. Чимало словників (адже письменник володів багатьма мовами), книги іноземними мовами. Раритетні видання: зшитки газет “Руска Рада” (1904 рік) і “Рідний Край” (1926—1927 рр.), а також журнал для дітей “Українська ластівка”, який видавали на Буковині у 1930-х роках. В одному з номерів — перший друкований вірш М. Івасюка “Розкажи тобі казку”, написаний 1934 року, коли він ще навчався у Кіцманській гімназії.

М. Івасюк добре володів французькою мовою, викладав її у Кіцманській школі і захоплювався французькою літературою.

Михайло Григорович Івасюк сповнив і сповнює життя усім: дітям, онукам, правнукам, учням, колегам, друзям, читачам, як “вічність сповнюють хвилини”.

Сергій ВАКУЛИШИН,
лауреат премії ім. П. Тронька НСКУ

У перші дні 2019-го помер Дмитро Малаков. Про це повідомило ранкове Радіо “Культура”. Діставшись до місця праці, я витяг аркуш паперу й почав пригадувати...

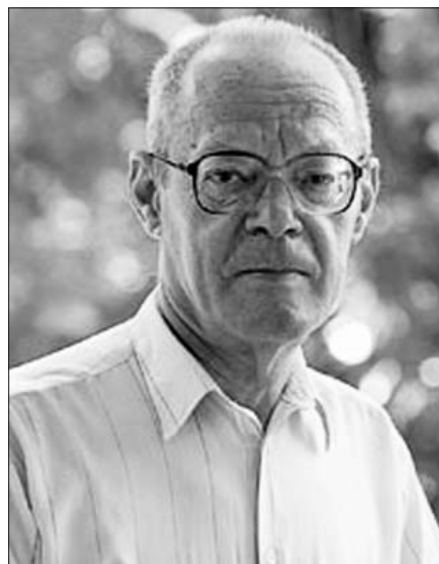
“Місту і світу...”
Його запис у книзі відгуків музею історії Святошинського району — між учителем зі Стамбула та родиною фізика Василя Шендеровського. Мало слів, вагомих думка...

Дарунків цьому музеєві Малаков зробив небагато, проте важливих. Куля зі стрільбища, над яким уперше впевнено злетів Ігор Сікорський, та лірична картина самодіяльного митця “прописані” в постійній експозиції. Оригінал братової гравюри систематично стає основою виставок воєнної тематики.

Двічі Дмитро Малаков брав участь в історико-краєзнавчих конференціях Святошинського центру позашкільної роботи (ЦПР). Ділився спогадами про маловідоме, заклинаючи інших запрошених експертів до відвертого пошуку істини. Завдяки професійній вправності Олександра Богдана, маємо відео- та аудіозаписи тих заходів.

За сприяння Малакова мої статті двічі опубліковано на сторінках престижного збірника “Київ і кияни”. Вважаю це високою оцінкою головного науковця Музею історії Києва (МІК). Стат-

Патріарх Гільдії киевознавців

ті Дмитра Васильовича є в колекції газетних вирізок кабінету краєзнавства ЦПР. За кількістю вони перебувають між розлогих екскурсів Анатолія Макарова та документальних розвідок Сергія Білокона. За частотою звернення користувачів — на першому місці (Малаков залишив позаду присікливі дослідження Василя Галайби та фантазійні версії Віктора Киркевича).

Кілька яскравих спогадів пов’язано з Кловським палацом.

Якось у його кулуарах, без свідків, ми провели “демаркаційну лінію” між сферою інтересів МІК та “моїми” околицями. Було погоджено, що історичний центр Киє-

ва з колишніми передмістями — то Малакове, а місцевості поза Куренівкою, Шулявкою, Солом’янкою та Деміївкою — моє. (Протягом чверті сторіччя Дмитро Васильович, пам’ятаючи цю домовленість, телефонував мені заради уточнення історичних подробиць. Те саме робив і я. “Рахунок” був нерівноцінний: майже на всі мої запитання Малаков давав вичерпні довідки, на більшість питань Малакова я не мав відповіді...)

У своєму затишному кабінеті на першому поверсі Дмитро Малаков надписав мені свої знакові книжки: “Оті два роки...” та “Київ. 1941—43”. Обидва рази він запросив мене на відомчі презентації в “Головархітектурі” — монографії Віктора Вечерського та фотоласьому Василя Галайби.

Насамкінець — про курйозний випадок на Радіо “Культура”. Молодий журналіст Дмитро Хоркін запросив нас на свій вечірній ефір. Малакова я вже застав на диванчику, що стояв перед студією. Сидимо в очікуванні, балакаємо. Повз нас кілька разів пробігав Хоркін, видивляючись когось у вестибюлі. Ми не були знайомі особисто, тож не знали, хто і навіщо бігає... Нарешті Хоркін збагнув, що гості студії — давно тут! Обговорювали тему європейського вибору України.

Тетяна КРАСНОПОЛЬСЬКА, учениця 9-го класу Софіївсько-Борщагівського навчально-виховного комплексу “Спеціалізована школа I—III ступенів — загальноосвітня школа I—III ступенів” Києво-Святошинського району; **Фаїна ПРУС**, учитель української мови та літератури

Сила духу Воїнів Правди долає силу зброї Відгук на книжку М. Довгань «Шпитальні нотатки»

Василь Стус в одному з своїх віршів писав: “Нехай святиться світ”. Такому освяченню світу призначено книжку М. Довгань “Шпитальні нотатки”.

силеві Стусу як духовному про-року-заповідальнику перемоги українського духу для бійців на фронті та у ворожому полоні. Кришева поезія Василя Стуса морально і духовно загартовувала і гартує досі захисників України.

Духовною опорою бійцям у випробуваннях війни ставало мистецтво. Те мистецтво, яке воїни творили самі, або ті “мистецькі десанти”, з якими приходили до поранених бійців у госпіталі та на фронт професійні митці. Мистецтво ставало засобом спілкування та самовилікування у випробуваннях війни та госпітальних буднях. Це нотатки про Віталія Чуба, зокрема, “Життя після фронту” (с. 284—285).

Наші віковічні духовні традиції теж мають потужний заряд на відродження духу українських воїнів-патріотів, допомагають вистояти у важких випробуваннях війни й полону (свято Покрови, Миколая, Різдва).

270 героїчних історій учасників бойових дій війни з російським агресором занотувала, пережила та переповіла автор-

ка у цій книжці. Тут відтворено три роки війни та скільки ж часу постійного волонтерства пані Маргарити у Київському військовому шпиталі. Видання складається зі 189 нотаток-розповідей, нотаток-роздумів, нотаток-осмислень. У книжці розміщено 138 документальних фотопортретів українських бійців, які пройшли через вогонь війни та полону, лікувалися у Київському військовому шпиталі та інших (зокрема й закордонних) лікувально-реабілітаційних закладах.

“Шпитальні нотатки” Маргарити Довгань є потужним засобом виховання української молоді в дусі свідомого патріотизму. Потужна дієвість видання особливо спостерігалася під час авторських презентацій, у школах, гімназіях, ліцеях, коледжах та інших закладах середньої та вищої освіти. Авторка запрошує на презентації героїв своєї книжки. Вона пам’ятає кожного з них.

Одна з презентацій відбулася торік у школі селища Демидова Вишгородського району на Ки-

ївщині. При цій нагоді М. Довгань ще і відвідала героя своєї книжки Віктора Андрійчука (“Шпитальні нотатки”, с. 41—42). Сьогодні цей хлопець — військовий інвалід І групи без руки та обох ніг. Зовні це непомітно завдяки сучасним протезам. Сільська рада Демидова орендує помешкання для бій-

ця-героя та його молодшого брата. У місті Буча для героя будують нову квартиру. Цим опікується міністерство оборони України. Боєць Віктор Андрійчук продовжує жити. Хоча тепер уже без надії повернутися на ту роботу, де працював до війни. І чи розкаже комусь юнак, військовий інвалід, про свої фантомні болі?..

Тепер уже наш обов’язок огортати і його, і таких, як він, турботою, повагою та шанобою. Свої молоді життя та здоров’я українські воїни-герої жертвовно поклали для нашого щастя і благополуччя.

Ми в неоплатному боргу перед ними. Цю пам’ять зберігає в собі книжка “Шпитальні нотатки” Маргарити Довгань і для сучасників наших, і для майбутніх поколінь. Бажано, щоб надалі до переліку рекомендованої літератури для вивчення предметів з історії України, української мови та літератури для учнів середніх шкіл та студентів різного рівня навчання долучили і цю книжку.

Донецький «Степ/ Step»

Перше число історико-краєзнавчого та літературно-мистецького альманаху “Степ/ Step” з підзаголовком “Нескорений український Донбас” презентували 9 лютого у міській бібліотеці імені В. Маяковського міста Краматорська.

Валерій РОМАНЬКО, голова Донецької обласної організації НСКУ

Нелегкий шлях пройшло перше число альманаху. Та й назви мінялися: “Сівєрський Дінець”, “Донецька вежа” і, нарешті, “Степ/ Step”; відпадали фінансові спонсори, які обіцяли допомогу у виданні, а потім забували про ті обіцянки...

І тоді, об’єднавши зусилля, краєзнавці, письменники, члени ГО “Товариство імені Олексі Тихого” віднайшли кошти у добродійців, відправили рукописи до Львова, де швидко зробили макет та видрукували таке довгоочікуване та вистраждане перше число альманаху. Ми вдячні побратимам з Галичини за порозуміння та допомогу — видання здійснено в типографії ПП “Ліана-М” — “Левада” міста Львова.

До детального аналізу змісту видання звернувся Почесний краєзнавець Донеччини Є. Шаповалов, який і був укладачем альманаху. Він відзначив: “Мета видання — всупереч московським пропагандистам і їхнім місцевим слугакам показати правду історію краю. Донбас завжди був український. І те, що сюди на роботи було завезено масу народу з усіх кінців колишнього СРСР, не робить його менш українським. Всі, хто приїхав до нас на Донбас, повинні його любити й поважати, як свою батьківщину. В іншому випадку буде те, що почалося в 2014 році”. Євген Шаповалов наголосив на актуальності статті земляка Олексі Тихого “Думки про рідний Донецький край”, яку вміщено в

альманасі. А стаття самого Євгена Шаповалова має назву “Ті, що розпинали Стуса” і розкриває істинне обличчя адвоката Віктора Медведчука, який на суді був призначений захисником В. Стуса.

Свої матеріали проаналізували краєзнавці О. Максименко з Краматорська, Д. Білюк з Дружківки, член НСПУ Ю. Доценко з Краматорська. На презентації йшлося й про інші матеріали членів НСКУ: Є. Фіалка (Дружківка) “Прапор і честь” — про земляка Анатолія Володарського, який не боявся підняти прапор на міській площі в період окупації Дружківки; Р. Мазохи (сел. Гродівка Покровського р-ну) — про фотографа Марка Залізняка, який зафіксував важливі сторінки історії рідного краю. Аналізували й інші матеріали альманаху.

На завершення презентації з цікавою темою “Оунівське підпілля на Донеччині” виступив автор однойменної статті дослідник О. Добровольський.

Враховуючи пропозиції (більше поміщати гостру публіцистику про історію і сьогодення донецького краю, яка б всупереч московській пропаганді показувала правду історію краю, який завжди був українським і боровся за європейські цінності; друкувати літературно-художні творби письменників-земляків), а також відчуваючи велику зацікавленість у виданні і членів редколегії, і читачів-земляків, особливо краєзнавців, бібліотекарів та освітян, віриться, що другий номер історико-краєзнавчого видання буде здійснено найближчим часом. Адже підготовка вже розпочалася.

Українка, поетеса, педагог, просвітянка...

Вона була трохи самотньою і незалежною. Наче птаха, яку кликали до гурту, а вона трималася поодаль, нанизуючи своє калинове намисто днів. Не бігла за юрбою, на все мала власну думку: дещо критичну, інколи — поетичну. Наполегливо, принципово досягаючи задуманого. Не визнавала компромісів, не зраджувала друзів, не підводила колег.

Вона була жінкою-воїном, бо однією з перших повила своїх студентів на Дубенський Майдан із Мирогощанського аграрного коледжу. Шедро сіяла в душі краян зерна виболеного рідного слова, “щоб Україна, стражденна й свята, радості врешті відкрила врата”.

Вона більше не озветься щиро, не прийме гостинно, не створить ліричних поезій, не подарує прекрасних пісень на свої талановиті слова. Біла птаха її душі полинула туди, де немає ні журби, ні несправедливості, ні страждань.

Ярослава Савчук народилася в селі Гориславичі Старосамбірського району Львівської області 1948 року. Шкільне дитинство минуло у Львові, куди переїхали батьки. Мала неабиякі здібності до точних наук, навчалася у математичному класі, проте душа тяжила до поезії. Вона пробує свої сили у співі, навчається гри на домрі, акордеоні, займається хімією, спортом. Інтереси і захоплення багатогранні, але література стає провідною ниткою і під час навчання у Львівській політехніці, і на Львівському заводі алмазних інструментів, і на ливарно-механічному заводі у Дубні, і в Мирогощанському агроколеджі.

Викладаючи у коледжі, закінчила педагогічний факультет сільськогосподарської академії, вела активну роботу, виховуючи патріотизм у студентів, написала багато сценаріїв і провела чима-

ло прекрасних виховних заходів. Друкувалася в “Українському віснику”, активно пропагувала досягнення вітчизняних вчених у галузі технічних наук, особливо забутого Івана Фещенка-Чопівського (міністр Української Народної Республіки, визначний науковець у галузі металознавства — жертва совєцьких концтаборів).

1999 року виходить її перша поетична книжка “Яблука долі”, згодом “Життя клавіатура”. Після народження онуків Ярослава свою велику любов до них пе-

реливає у збірках “Балакалки” і “Абетка”.

Уже найперші її талановиті видання привернули неабияку увагу громадськості. Пригадуємо, з якою чудовою рецензією в газеті “Літературна Україна” виступив видатний сучасний український письменник Юрій Хорунжий.

У Дубні стала активним членом громадської організації “Інтелектуальний жіночий клуб “Волинська Азалія”, де пропагувала активну життєву позицію, проводила зустрічі з молоддю тощо.

На презентаціях журналу “Український вісник” у бібліотеках та навчальних закладах її полум’яне слово запалювало слухачів, доносило маловідомі факти з життя Івана Фещенка-Чопівського, Левка Лук’яненка, історії Української Церкви.

Вона благословила у велику літературу дубенського прозаїка Сергія Курінного, який нині вже є автором кількох історичних романів, лауреатом найпрестижнішої премії Рівненщини — імені Світочів.

А ще Ярослава Савчук на громадських засадах упродовж кількох десятиліть допомагала просвітянському фонду “Джерело” ім. І. Фещенка-Чопівського тиражувати благословляти у світ сотні талановитих імен з України та з-за кордону. Чого варта хоча б її невтомна праця над посмертним двотомником Марка Боеслава, після чого його прийняли до Національної спілки письменників України.

У часи Української Революції і війни на сході України передавала через волонтерів продукти, теплий одяг, гроші потребуючим.

Інженер, викладач, публіцист, поетеса, добра мама і бабуся, яскрава особистість, громадська активістка, борець проти брехні, корупції — такою запам’ятаємо Ярославу Савчук. Наше місто Дубно осиротіло, відійшла у Вічність справжня патріотка, інтелігентка, але її діла будуть жити у душах дітей, онуків, учнів...

У четвер, 21 лютого 2019 року, у читальному залі Дубенської районної бібліотеки відбудеться Реквієм Пам’яті св. п. Ярослави Тадеївни Савчук (початок о 15-й годині).

Не забуваймо Справжніх Українців!

Любов ПШЕНИЧНА,
Теодор МАТВІВ,
Микола ПШЕНИЧНИЙ,
Ярослав ГЕЛЕТІЙ,
Микола ТИМЧАК,
Надія ЯЦЮК,
Микола ОТТОВ,
Галина МОСІЙЧУК,
Євгенія КОМІСАРУК

II Всеукраїнський літературний конкурс малої прози імені Івана Чендея оголошує про прийом творів

2017 року з нагоди 95-річчя від дня народження відомого українського прозаїка, лауреата Шевченківської премії Івана Чендея родина письменника заснувала щорічний Всеукраїнський літературний конкурс малої прози. Перших лауреатів нагороджували торік у травні у родинній садибі в Ужгороді, а відтак переможці помандрували на мальовничу малу батьківщину письменника — в селище Дубове, де здійснили сходження на гору Ясенову.

Цьогоріч прийом творів розпочався 14 січня, а завершиться 7 квітня. До участі в конкурсі приймають не опубліковані раніше твори українською мовою обсягом до 20 тисяч знаків з пробілами. Конкурс проводиться у двох номінаціях:

- мала проза (вільна тема);
- чендєзнавство (стаття, відгук, есе).

У кожній номінації буде визначено переможців, що отримають диплом і грошову винагороду.

Щоп'ять років видаватимуть збірник із найкращими творами конкурсантів. До участі у конкурсі у кожній номінації можна подавати лише один твір.

Надсилати твори слід в електронному вигляді під псевдонімом на електронну адресу: konkurschendej@gmail.com.

Сумські таланти б'ють рекорди

Олексій ШЕВЧЕНКО,
голова Сумського ОО Товариства “Просвіта”

Уже котрий рік поспіль за результатами Всеукраїнського етапу конкурсу половину від загальної кількості призових місць виборюють школярі із Сумщини.

“Уже традиційно перемогу здобувають Суми. Україні є на кого рівнятися”, — не раз звучить під час урочистих нагороджень. — Загалом від школярів обласного центру на конкурси подають сотні робіт. Найбільше серед юних митців поетів та прозаїків, — говорить Людмила Шевченко (Ромен).

Вона — одна з організаторів міського конкурсу “Диво калинове”:

— Твори читали чотири дні, часом і сльози витирали, бо деякі історії були аж надто зворушливими. Діти пишуть про природу, дружбу, перше кохання, порушують тему боротьби добра і зла, роздумують над моральними принципами. Проте більшість творів — на патріотичну тематику. Діти подають своє бачення неоголошеної війни на сході, бо майже в кожного там тато чи старший брат... Навіть найменші школярі пишуть на серйозні теми.

На одному з попередніх конкурсів журі дуже зворушило оповідання про маленьку дівчинку, яка на руїнах після обстрілу знайшла чи то ведмедика, чи ляльку без ноги і подарувала її дяді у камуфляжі. Дитина попросила вояка віддати іграшку сепаратисту, щоб той змилювався і покинув Україну. Але чоловік і був сепаратистом. Його дуже зворушив вчинок дівчинки, і він вирішив перейти на український бік”.

Зазвичай усі роботи талановитих школярів друкуються в однойменних збірках “Диво калинове”.

Зазначимо, що цього року Сумське обласне товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка представило до нагородження медаллю “Будівничий України” члена правління Сумського обласного товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, члена НСПУ, НСМНМУ Людмилу Валентинівну Шевченко (Ромен).

Вона — одна з найактивніших громадських діячок Сумщини з кінця 80-х—90-х

Міський літературно-мистецький конкурс “Диво калинове” ім. Д. Білоуса у Сумах став популярним, бо дає можливість дітям показати вміння та таланти, зробити перший маленький крок до реалізації себе як поетів, прозаїків, гумористів і композиторів. У цьому величезна заслуга берегині цього конкурсу Людмили Шевченко (Ромен), яка нещодавно відзначила свій славний ювілей.

років і донині. Одна із засновників та організаторів краєзнавчо-літературно-мистецького товариства “Спадщина” в Сумах, яке діяло за умов переслідувань з 1986 до 1988 року, перших осередків ТУМ, НРУ, Союзу Українок та обласної організації ВЖТ ім. О. Теліги, яку очолює з 1999 року. Козацький ансамбль, яким вона керувала, першим в області розпочав популяризувати тоді ще небезпечні і невідомі українські патріотичні пісні (стрілецькі), які

звучали на відкритті пам'ятника П. Калнишевському в Пустовійтівці. Представники ансамблю вперше публічно виконали Гімн України під час першого підняття Національного прапора в м. Суми. Перша жінка-рухівка з 1989 року. Учасник та організатор Живого ланцюга 1990 року, сумської делегації на святкуванні 500-річчя Запорозького козацтва на острові Хортиця. Активна учасниця всіх політичних і громадських акцій. Мати трьох синів.

Людмила Ромен нагороджує переможця конкурсу “Диво калинове”

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Для відновлення територіальної цілісності України та формування соборного світогляду українського суспільства не менш важливою для перемоги на воєнному та дипломатичному фронтах у російсько-українській війні є просвітянсько-інформаційна праця у регіонах. Саме національний духовний простір зазнав найруйнівнішого удару з боку пропаганди російського імперіалізму. “Слово Просвіти” — одне з небагатьох всеукраїнських видань, яке активно працює на фронті інформаційної безпеки: утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті і піднесення духовності нашого народу.

Як народний депутат України I й II скликань глибоко розумію, наскільки гостро наші громадяни, особливо на Донбасі, потребують правдивого слова. Прагнучи внести свою лепту у цю святую справу, закликаю депутатів і урядовців, діячів освіти і культури, бізнесменів і всіх небайдужих людей, котрі мають бодай найменшу можливість передплатити тижневик “Слово Просвіти” для шкіл і культурно-мистецьких закладів прифронтових регіонів України, долучитися до цієї справи.

Богдан ГОРИНЬ,
громадський діяч, письменник-документаліст

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ЦИМБАЛЮК
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
поширення на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Янголи на Майдані

Олександра КАСЬЯНОВА,
Фото Валерія ПОПОВА,
відділ зв'язків із громадськістю Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка

Україна вшановує пам'ять загиблих під час Революції Гідності. На 18–21 лютого 2014 року припало найбільше розстрілів мітингувальників, які вийшли для мирного протесту за європейське майбутнє. Інститут філології Шевченкового університету не стояв осторонь подій, які стали точкою неповернення в історії держави. Допомогали студенти й викладачі на самому Майдані та волонтерами у стінах Інституту. Відзначаючи 5-ту річницю Майдану, 14 лютого студенти-фольклористи витинали паперових янголів до щорічної тихої акції “Ангели пам'яті”, зиніційованої Анжелікою Рудницькою, благодійницею, співробітником Центру фольклору та етнології Інституту філології. Разом із киянами студенти, викладачі кафедри фольклористики 18 лютого на Алеї Героїв

Небесної Сотні (на вул. Інститутській) розвішали на гілках дерев паперових янголів.

Анжеліка Рудницька зауважила: “Моє серце гріє велика кількість небайдужих людей, оці сотні й сотні ангелів, які докочула, студенти, які грають народні поминальні псалми. І це не може не надихати робити інші особливі справи. Дуже важливо, що люди приходять сюди через цінні для них спогади”.

Цього року до акції “Ангели пам'яті” долучилися Туреччина, Греція, Польща, Франція, Латвія. Кожен може стати учасником акції.

Під час акції студенти-фольклористи заспівали народні псалми.

Небесна Сотня дивиться на нас

Виповнюється п'ять років перемоги Євромайдану, Революції гідності, як це назвали пізніше. Перемога над кримінальним режимом регіоналів — це однозначно. Чи стало це перемогою на шляху до європейського, справедливого, цивілізованого життя, тобто до втілення гасел Майдану, — на це хотілося б сподіватися, сперечаючись (під впливом розчарування): то перемогою був Майдан загалом чи ні?

Петро АНТОНЕНКО

21 лютого 2014 року завершилося почате тримісячне повстання народу проти режиму, епіцентром якого, вже не вперше, став якраз Майдан Незалежності столиці, хоча насправді Майданом стала вся Україна.

Протистояння, дуже криваве, завершилося саме того дня не випадково, а якраз тому, що дійшло до великої крові, безпрецедентної для історії нашої незалежної країни, та й для європейських країн. Адже дійшло до розстрілу, вбивства понад ста її громадян (точну цифру не з'ясовано досі), учасників протестів, яких назвали Небесною Сотнею. Загинули і кілька українців по той бік барикад — у прямому сенсі силовиків, які, виконуючи наказ, захищали прогнилий режим. І це теж наші жертви. Тому в ці дні ми насамперед поминаємо тих, хто загинув тоді в центрі Києва 18 лютого, а оскільки ці вбивства не припинили кровопролиття, то й 20-го.

Після цього стало зрозуміло, що жодних компромісів із режимом бути не може. І з 21 лютого верховоди того режиму, на чолі з президентом Януковичем, втікали з країни, переважно в Росію, яка їх випестувала і підтримувала.

У цій надзвичайній ситуації, як і в розпал першого Майдану 2004 року (правда, безкровного), долю країни визначив парламент держави, Верховна Рада. Ще 20 лютого 2014 року, увечері після кривавого дня, термінове засідання Ради ухвалило постанову про негайне припинення боїв і відкликання підрозділів силових структур. 21 лютого парламент фактично взяв повну владу у свої руки. 22-го сформував нове керівництво Ради і почав формувати уряд.

Юридично все було абсолютно легітимно — це до відома тих у Росії і їхніх прислужників на окупованому Донбасі, хто любить торочити про “державний переворот”.

Що було далі? Те, що прогнозувалося, і те, що ні.

Перше: в Україні війна. Єдина країна Європи, де вона триває — спершу АТО, нині ООС. Понад 10 тисяч убитих, десятки тисяч поранених, більш як півтора мільйона біженців, яких у нас чомусь лукаво називали внутрішньо переміщеними особами.

Друге: Україна втратила території. Крим окупувала Росія, частина Донбасу поки що втрачена для держави, не підконтрольна їй через війну — заколот сепаратистів, відкрито підтриманий агресією Росії.

Щодо третього явища — велетенської корупції в країні — можна дискутувати, чи це нове, постмайданне, чи так було й раніше, просто не так гласно. Але тут ключовим є інше — колосальний розрив між нинішніми реаліями і благородними гаслами Майдану, за які люди гинули.

Час від часу у нас дебатує про третій Майдан. Мабуть, його не буде. Адже у наших співгромадян надто величезне розчарування наслідками двох Майданів.

І це розчарування накладає відбиток на нинішні вибори. Бо якщо після двох майданів влада, яка прийшла з них, виявилася *ось такою*, то яка ж довіра до тих, хто знову рветься до влади?

І це найсумніше. Про це треба пам'ятати, відзначаючи 5-ту річницю перемоги революції, вшановуючи безвинні жертви. Думати, як не допустити чергових провалів, чомусь постійних у нашому поступі, і чергових трагедій, яких уже досить.

Валентина ШЕМЧУК,
заслужений працівник культури України

Його заступники з навчальної та виховної роботи Алла Федоренко і Яна Крутько разом з учасниками пам'ятних ушанувань трепетно долали життєвий шлях Героїв та славили їхній подвиг: “Відповідальний, цілеспрямований, відвертий і мужній, але водночас — ніжний, романтичний, коханий Володимир Шульга... Він нас об'єднав... Уся наша громада жила вірою... Та дива, на жаль, не сталося... Змінив металеві крила на небесні Роман Кандул... Нагороджений орденом Богдана Хмельницького (посмертно)... Його ім'я внесено в Книгу Пам'яті полеглих за Україну...” Наталя Кравченко-Гулак розповіла, яким доброзичливим і порядним був її однокласник...

Цього дня в Семенівці Героїв ушанували військовослужбовці з Полтави: друзі-авіатори Романа Кандула — полковник Володимир Клименко, капітани Сергій Коренюк і Костянтин Тимченко, старший сержант Андрій Антоненко та капітан Сергій Малков і солдат Станіслав Безгін військової частини 3052 Національної гвардії України. Схилилися перед світлою пам'яттю своїх чоловіків Романа Кандула, Олександра Лукаша, Андрія Ярешка приїхали з Миргорода Юлія Кандул із донечкою і сином та з Полтави Світлана Лукаш і Людмила Ярешко.

Ми палко вітали атовців-земляків Юрія Бахмута, Артема Голодного, Валерія Новохацького, Ігора Співака, Володимира й Сергія Шевченків. А думками перебували на передовій, де сьогодні боронять рідний край від російських агресорів випускники школи Юрій Заложчик, Костянтин Пасічник, Владислав Дрингаль, Віктор Данченко. Доземний уклін їм за мир і спокій у рідному краї. Наші земні Янголи-Охоронці не просять пафосних слів на свою адресу, вони не прагнуть слави, не вимагають особливого ставлення до себе. Пам'ятаймо про їхній з честю виконаний обов'язок! Хай Всевишній почує наші молитви за тих, хто зараз тримає бій за Свободу України!

Янголами-Охоронцями для воїнів-оборонців рідної землі були і є волонтери

Реквієм пам'яті захисників

Словами глибокої шани полеглих за Україну в боротьбі з російськими окупантами учнів-синів — старшого лейтенанта, бортового авіаційного техніка екіпажу військового гелікоптера вертолітної ескадрильї Сухопутних військ Збройних сил України Романа Кандула і сержанта, водія-механіка Новоград-Волинської 30 ОМБр. Володимира Шульги — відкрив жалобно-урочисте зібрання “Воїни Миру, Ангели Добра” директор Семенівського навчально-виховного комплексу № 1 імені М. Хорунжого Семенівської селищної ради Василь Голодний.

— з перших днів російської окупації сходо України доправлення благодійних вантажів та відремонтованої військової техніки для наших захисників, допомога й тим, хто прибув із-під ворожих обстрілів... Щем і гордість викликали слова, котрі промовляла на пошану героїчних синів Батьківщини кавалер ордена Пресвятої Богородиці, голова обласного відділення “Міжнародної організації “Жіноча громада” Валентина Шемчук.

Ми низько схилиємося перед святою жертвністю Романа Кандула, Володими-

ра Шульги й усіх полеглих у російсько-українській війні за Вітчизну й за свою малу батьківщину. Лауреати премії імені Володимира Степанюка Полтавської обласної ради Зоя Заложчик і Володимир Чернецький створили неповторно теплі й сердечні пісні дорогим випускникам-Героям — скорботні й водночас мажорні вірші та музика вчителів стали Гімном у пам'ять про незабутніх учнів. Ми сьогодні разом із бабусею Марією Шульгою, мамою Зінаїдою Кандул, із дружинами Юлією Кандул, Світлоною Лукаш, Людмилою Ярешко та

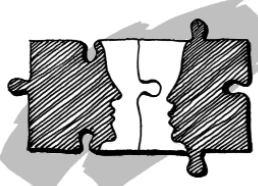
всіма тими, чії онуки й сини, чоловіки й батьки полягли за Волю України. Ми вклоняємося мужності семенівців-учасників АТО, їхніх полтавських побратимів і всіх, хто на передовій боротьби з російськими зайцями.

На Реквіємі “Воїни Миру, Ангели Добра” шану Героям віддали заступник селищного голови із соціальних і гуманітарних питань Алла Оніпко, начальник відділу освіти, сім'ї, молоді та спорту Семенівської селищної ради Наталя Петухова, виконувач обов'язків старости Веселопільського старостинського округу Інна Календарь, військовий комісар Семенівського районного військового комісаріату Ігор Співак, учителі шкіл і мешканці селища. Автор Міжнародного національно-патріотичного проекту “Нації — бути! Родові — жити! Державі — цвісти!” НВК № 1 імені М. М. Хорунжого — гордість Семенівського самоврядування, шкільної освіти не лише Полтавщини, а й України. Слова нашої широкій вдячності за святу пам'ять про кращих синів-випускників відданому патріоту директору Василеві Голодному, всім учителям — палким наставникам учнів, дорогим дітям — старшокласникам за визнання самопожертви Героїв і першачкам за подаровані обереги-Янголятка.

Семенівці — школярі, батьки, вчителі, рідні й побратими Героїв — до їхніх меморіальних дощок принесли квіти. Протоієрей Олександр Горай, настоятель Свято-Михайлівської парафії міста Полтави, обласний благочинний Харківсько-Полтавської єпархії Православної Церкви України відслужив літію за спокій душ кращих синів Вітчизни. Голова громадської організації “Полтавської родини полеглих захисників України” Ігор Мочалов висловлює широкій подяку добротинцям — кавалерові ордена “За заслуги” Вадимові Голобородову та народному депутату України Юрієві Бублику за допомогу в проведенні Реквієму “Воїни Миру, Ангели Добра” в НВК № 1 імені М. М. Хорунжого Семенівської селищної ради.

Герої повертаються до нас срібнокрилим лелечим леготом... Ми гаряче відчуваємо дотик їхніх лунких голосів... Ми пристрасно осягаємо вершини їхніх чистих мрій...

Пріоритети — рідномовна і багатомовна освіта

Мирослава ВОВК,
доктор педагогічних наук;
Кирило КОТУН,
кандидат педагогічних наук

У 2016 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію щодо проголошення 2019 р. Міжнародним роком мов корінних народів (International Year of Indigenous Languages) на основі рекомендацій Постійного форуму з питань корінних народів.

Модератором заходу виступила Нелля Ничкало (академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України).

З привітаннями до учасників звернулася Лариса Лук'янова (директор ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України), яка поінформувала, що Міжнародний день рідної мови був проголошений з ініціативи Бангладеш і затверджений на Генеральній конференції ЮНЕСКО в 1999 р. День рідної мови відзначають у всьому світі з 2000 р. Цю дату обрали на знак пам'яті подій 21 лютого 1952 р., коли в Бангладеш пройшла демонстрація за визнання бенгальської мови.

Кожні два тижні зникає певна мова, забираючи з собою цілу культурну та інтелектуальну спадщину. 40 % з 6,7 тис. мов, якими говорять у всьому світі, перебувають під загрозою зникнення, а більшість таких мов є корінними. Зникає лінгвістичне

В Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України відбувся вебінар “Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку”, присвячений Міжнародному дню рідної мови ЮНЕСКО, який щороку відзначають 21 лютого. Вже третій рік поспіль головним ініціатором проведення заходу є кафедра ЮНЕСКО “Неперервна професійна освіта XXI століття” НАПН України. Співорганізаторами проведення вебінару виступили Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Конгрес української інтелігенції, науково-дослідна лабораторія грінченкознавства Київського університету імені Бориса Грінченка, науково-дослідна лабораторія академічної культури дослідника Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

розмаїття. Крім того, корінні народи часто ізольовані і політично, і соціально у країнах, в яких вони живуть, за географічним розташуванням своїх громад, їх окремих історій, культур, мов і традицій. Майже 40 % населення світу не має можливості отримувати освіту зрозумілою мовою. Проте спостерігається прогрес у галузі багатомовної освіти на основі рідної мови. Зростає розуміння його важливості, особливо в початкових класах школи, а також міцніє прихильність у суспільному житті.

Георгій Філіпчук, заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта”, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, акцентував увагу на ключових пріоритетах розвитку рідномовної освіти. “Церква і мова для українців — найвища верховина... Війна за мову — це війна за Україну. У шкільництві має утверджуватися біблія українськості через вивчення рідної мови”. Завідувач кафедри слов'янської філології і загального мовознавства Київського міжнародного університету, заслужений діяч науки і техніки України Іван Ющук глибоко

переконали, що “рідна мова — мова роду і народу, пізнання світу через властиву тільки їй картину світу”.

Заступник директора Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук Сергій Гальченко презентував результати текстологічного аналізу мало відомих і невідомих фактологічних матеріалів, що узагальнено у серії “Митці на прицілі” (про В. Сосюру, Г. Косинку, Остапа Вишню, М. Драй-Хмару). Голова Київського міського об'єднання “Просвіти” ім. Тараса Шевченка

Кирило Стеценко зазначив, що “ми живемо в особливій країні, де є специфічні стандарти й асиметричні цінності... Всі розмови, що спершу має бути економіка, а потім культура, доволі наївні... В основі людської особистості лежать не лише потреби та інформація, а насамперед цінності... Такою цінністю є материнська мова”. Член Спілки журналістів України, методист гімназії-інтернату №13 м. Києва Ольга Ходацька представила досвід організації читачього простору в загальноосвітньому закладі.

У вебінарі взяло участь понад

60 осіб, серед яких громадські діячі, науковці, викладачі, студенти, магістранти, аспіранти, викладачі університетів, учителі загальноосвітніх і дошкільних закладів, тренери. Пряме включення відбувалося з викладачами і студентами наукової лабораторії “Академічна культура дослідника” Сумського державного університету імені Антона Макаренка на чолі з Оленою Семеновою (завідувач кафедри української мови і літератури, доктор педагогічних наук, професор).

Протягом вебінару відбувалися он-лайн дискусії, щодо проблем сучасної освіти з таких напрямів: мовна ідентичність у третьому тисячолітті, пріоритети рідномовної і багатомовної освіти в Україні і світі; трансформація концепції “грамотності” у сучасному соціокультурному контексті; центри мов і культур в Україні: досвід діяльності та перспективи розвитку; мова і культура корінних народів — визначальний чинник інтелектуально-креативного розвитку молодого покоління; європейський досвід багатомовної освіти та перспективи для української школи; популяризація мультилінгвізму серед викладачів закладів вищої освіти — умова забезпечення їхніх лідерських позицій у громадянському суспільстві; крос-культурна складова професійного розвитку вчителя; мовна складова громадянської компетентності майбутнього педагога; створення мовнокультурного середовища в освітніх закладах України як чинник розвитку національного світогляду молоді.

Україна — у Європейській академії!

Юрій МОСЕНКІС,
доктор філологічних наук,
професор

Першим Президентом ЄАНМЛ став видатний французький фізик і шанувальник художнього слова Реймон Додель, нині ж установою очолює почесний професор Лондонського королівського коледжу, колишній президент “Євронауки”, талановитий поет Жан-Патрік Конрад. Генеральним секретарем ЄАНМЛ від її заснування залишається відома художниця і мистецтвознавець, кавалер Ордена Почесного Легіону Ніколь Лемер д'Агаджіо. Серед знакових подій, організованих Академією останнім часом, — міжнародні колоквиуми, присвячені питанням наукової етики та міжкультурного діалогу, проблемам екології та медичного забезпечення у середземноморському регіоні, тенденціям урбаністичного розвитку на Шанхайському форумі, міжнародного руху боротьби з ВІЛ-інфекцією тощо.

Останнім часом суттєво поживилась діяльність ЄАНМЛ у справах координації європейського літературного процесу, зокрема в царині поетичної творчості. Торік було проведено Міжнародний конкурс поезії “Любов до свободи”, у якому взяли участь представники понад 50 країн; відзначені автори сформували ядро нового міжнародного мистецького руху, що ставить за мету відродження інтересу до поезії, передусім у країнах Євросоюзу. Зокрема, задля досягнення цієї

Доброю традицією стала участь українських науковців і культурних діячів у щорічній сесії Європейської академії наук, мистецтв і літератури в Парижі. Ця поважна установа, заснована майже 40 років тому під егідою Сенату Франції та ЮНЕСКО, має на меті розширення зв'язків між науковою і мистецькою сферами людської діяльності задля пошуку відповідей на глобальні виклики для сучасного суспільства. Така глобальна діяльність видається можливою з огляду на винятковий склад ЄАНМЛ: понад 40 лауреатів Нобелівської премії з різноманітних галузей, дійсні члени понад 55 Національних академій з різних країн, об'єднані в Комітет вищих інституцій, а також Почесний комітет, у роботі якого беруть участь відомі громадсько-політичні й культурні діячі, а також представники міждержавних установ високого рівня.

шляхетної мети новопризначений Міжнародний секретар секції літератури ЄАНМЛ, відомий український письменник і філолог Дмитро Чистяк у провідному французькому видавництві “Ляроматтан” заснував видавничу серію “Європейська словесність”, яка має знайомити франкомовних читачів із провідними авторами й антологічними виданнями сучасної світової літератури та присутніми культурологічними розвідками.

Цьогорічні збори Академії відбулися 25 січня у затишних

стінах Паризького центру Польської академії наук. Цікаво було познайомитися з новообраними членами ЄАНМЛ, серед них — знааний мистецтвознавець, колишній секретар Сальвадора Далі, кавалер Ордена Почесного Легіону Радю Варія, всесвітньо відома оперна співачка Маріана Ніколеско, почесний професор Флорентійської академії мистецтв Вінченцо Б'янкі, голова Спілки письменників Євразії Якуп Омероглу та інші відомі особистості. Втішно, що до цього товариства долучилися і видатні

діячі української культури — визначний письменник і громадсько-політичний діяч, Шевченківський лауреат Павло Мовчан, а також знаний учений і громадсько-політичний діяч, віце-президент Національної академії мистецтв Юрій Богущкий. Віримо, що завдяки цим поважним особистостям заповідається на масштабну роботу з представлення української науки і культури в європейському контексті, адже жваве обговорення цих проблем на сесії Академії викликало значне зацікавлення.

А вже 26 січня у презентаційному просторі видавництва “Ляроматтан” відбулося представлення вибраних поезій Павла Мовчана “Срібна кров” у французькому перекладі Ніколь Лоран-Катріс (яка торік навесні весни побувала в Україні) і Дмитра Чистяка. Перекладач спільно з Генеральним секретарем ЄАНМЛ не лише анонсували заснування нової видавничої серії, а й відзначили високий мис-

тецький рівень відомого українського поета, який створив ідеальний, але не ідеалізований образ українського космосу, зниклого і водночас непроминушого, оскільки його відживило світло ліричної душі, а також медитативне заглиблення у зболену епіку народної стихії. Теплий відгук слухачів (серед яких були не лише представники української діаспори, а й вимогливі поети-академіки з Італії, Румунії, Сербії, Туреччини, Угорщини, Чорногорії та інших країн) на читану поезію переконали у потребі ширшого ознайомлення ффракомовних читачів із творчим доробком знайомих постатей української культури, адже франкофонія відкриє їм нові мистецькі обрії.

Тим часом ЄАНМЛ готується до гідного відзначення славного 40-річчя. Попереду — нові виклики, нові відкриття, нові зустрічі науки з мистецтвом, які (не лише помріємо, а й повіримо) мали би повернути наш аж надто матеріалістичний світ до вічних цінностей культури. А поле для роботи і справді — неозоре...

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка.

"Я відновив старе знайомство з Олександром Олександровичем"

Про все по чину. Сапожников Олександр Олександрович (1833—1887) — астраханський купець першої гільдії, риболовсько-промислово-мільйонер і колекціонер. Компанія "Брати Сапожникови" виникла у 1819 р. У середині XIX століття, за часів О. О. Сапожникова, володіла 42 тисячами десятин землі, 12 великими рибними промислами, 8 пароплавами, 12 барками та ін. Її річний обіг становив 9 млн рублів, і в ній працювали (тільки постійно) понад 11 тис. робітників. Відомо, що мільйонери Сапожникови брали участь у закладанні Новопетровського укріплення, в якому Шевченко відбував покарання від 17 жовтня 1850 р. до 2 серпня 1857 р. Саме у Сапожникових розташовувалася в Астрахані у 1853—1855 рр. штаб-квартира експедиції для вивчення Каспійського рибовилу, яку очолював академік К. М. Бер, котрий кілька разів зустрічався з Шевченком у Новопетровському укріпленні у 1853, 1854 і 1856 роках. У зв'язку з виявленою гостинністю до членів експедиції поет і назвав у Щоденнику О. О. Сапожникова "дармовим астраханським метрдомом".

Шевченко знав О. О. Сапожникова ще на початку 1840-х рр. у Петербурзі, коли навчався в Академії мистецтв і давав йому уроки малювання. Певно, що багатий петербурзький купець-меценат О. П. Сапожников запросив молодого Шевченка вчителем до свого дев'ятирічного сина за порадою свого брата А. П. Сапожникова, який був скарбником Товариства заохочування художників — благодійної організації, котра, зокрема, підтримувала молодих обдарованих авторів. Скажімо, протягом 1837—1838 рр. Товариство періодично виділяло кошти молодому Шевченкові, наприклад, на ліки та художнє приладдя. Більше того, Шевченко був пансіонером Товариства з початку 1839 р. до травня 1842 р., упродовж цього часу організація слідувала за його творчими здобутками. Зокрема, 25 листопада 1840 р. комітет Товариства привітав молодого художника зі срібною медаллю за картину (не збереглася), представлену на іспиті в Академії мистецтв у вересні 1840 р. Цікаво, що приводом для виключення Шевченка з числа пансіонерів і відмови йому у виплаті коштів (100 рублів сріблом) став рапорт скарбника А. П. Сапожникова, в якому вказувалося, що той протягом 7 місяців не відвідував рисувальних класів і ніяких своїх творів не представив Комітету, незважаючи на зроблені йому зауваження. Напевне, Комітет мав формальні підстави для такої ухвали, що значно погіршила матеріальне становище молодого художника, втім, як зауважив І. М. Дзюба, не виключені й якісь особисті його незгоди зі скарбником Товариства.

Нагадаю, що на початку того семимісячного періоду, визначеного скарбником А. П. Сапожниковим, поет займався виданням поеми "Гайдамаки": передмову написано не пізніше 8 листопада 1841 р., тобто дати подання твору до цензури; наклад було віддруковано у грудні 1841 р., але квиток на випуск "Гайдамаків" видано аж 21 березня 1842 р. У листі від 26 березня 1842 р. Шевченко скаржився Г. С. Тарновському: "Было мне с ними горя, насили выпустил цензурный комитет, возмутительно да и конечно, насили кое-как их уверил, что я не бунтовщик. Теперь спешу разослать, чтобы не спохватились". У січні 1842 р. поет надіслав вірш "Вітер з гаєм розмовляє..." та поему "Мар'яна-черниця" видавцеві альманаху "Сніп" О. О. Корсуну в

Тарас ШЕВЧЕНКО: «Я стряхнув прах од ніг своїх»

Проект "Подобиці Шевченкового життя" умотивований усвідомленням поетових слів із автобіографічного "Листа Т. Гр. Шевченка до редактора "Народного читання" (лютий 1860 р.):

"Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці".

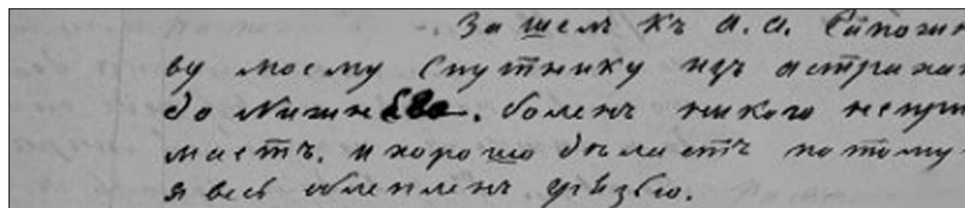
Цього разу автор розповідає про маловідомі для широкого читачького загалу подробиці стосунків Шевченка з астраханським купцем-мільйонером О. О. Сапожниковим і наголошує, що той двічі відверто зневажив українського поета.

Харків (видання здійснене не було).

Ось у такий напружений період поетичної творчості Шевченка він уперше перетнувся з Сапожниковими. Втім, розповідь про відновлення в Астрахані поетового знайомства з Олександром Олександровичем. Як відомо, дорогу з Новопетровського укріплення до Петербурга засланець почав на вуглому рибальському човні, яким і прибув 5 серпня 1857 р. у перший населений пункт — Астрахань. Шевченко жив у місті до 22 серпня 1857 р., чекаючи на пароплав до Нижнього Новгорода. З нотатки в його Щоденнику 8 серпня видно, що, знайомлячись із містом, Тарас Григорович побачив будинок, над ворітьми якого висіла табличка з написом "Будинок Сапожникова". Зауважу, що в Астрахані неподалік від Спаського моста на Спаській вулиці було кілька будинків купців Сапожникових (у народі міст і вулицю називали Сапожниковськими). Судячи з опису Шевченком будинку ("заміський трактир середньої руки, дерев'яний, одноповерховий, з бельведером"), відомий астраханський краєзнавець О. С. Марков висловив припущення, що це був дерев'яний дім зі службами, куплений Сапожниковими наприкінці 1815 р. у міщанина П. Шилова. Основний дім О. О. Сапожникова, за свідченням французького письменника О. Дюма, який зупинявся в ньому у 1858 р., був найкрасивішим у місті. Не випадково після перемоги радянської влади саме в ньому розмістили перший в Астрахані клуб, про що, зокрема, свідчить оголошення в місцевій газеті "Коммунист" восени 1918 р.: "Первый клуб рабочих, моряков и красноармейцев Астраханского края (Сапожниковская ул., дом Сапожникова)".

Тарас Григорович не став заходити до давнього знайомого, враховуючи, що, за його словами, той був "діамантовою зіркою астраханського горизонту". Проте невдовзі вони зустрілися з ініціативи О. О. Сапожникова, й Шевченко записав у Щоденнику:

"И 16 августа я возобновил старое знакомство с Александром Александровичем.

Запис Т. Г. Шевченка у Щоденнику від 20 березня 1858 р. про О. О. Сапожникова

Ето уже был не шалун-школьник в детской курточке, которого я видел последний раз в 1842 году. Это уже был мужчина¹, муж и, наконец, отец прекрасного дитяти. А сверх всего этого, я встретил в нём простого, высокообразованнейшего, доброго человека. Черта, характеризующая семейство Сапожниковых. Он, не знаю как надолго, оставляет Астрахань, и до Нижнего Новгорода предложил мне каюту на абонированном им пароходом "Князь Пожарский". Пятирублевый билет, взятый мною, я возвратил в контору пароходной компании "Меркурий" с тем, чтобы он был отдан первому бедняку безденежно".

У спогадах учителя астраханської гімназії, Шевченкового знайомого І. П. Клопотовського, записаних російським журналістом В. І. Кларком через 30 з лишком років, які містять чимало неточностей, розповідається, що "перед самим від'їздом Тараса Григоровича (з Астрахані. — В. М.)

О. О. Сапожников влаштував на його честь катання по Волзі на своєму пароплаві". Втім, це не знайшло відображення в Шевченковому Щоденнику, тож повертаємося до цього найважливішого документального джерела нашої розповіді.

"Просте людське поведіння зі мною тепер мені здається чимось надприродним, неймовірним"

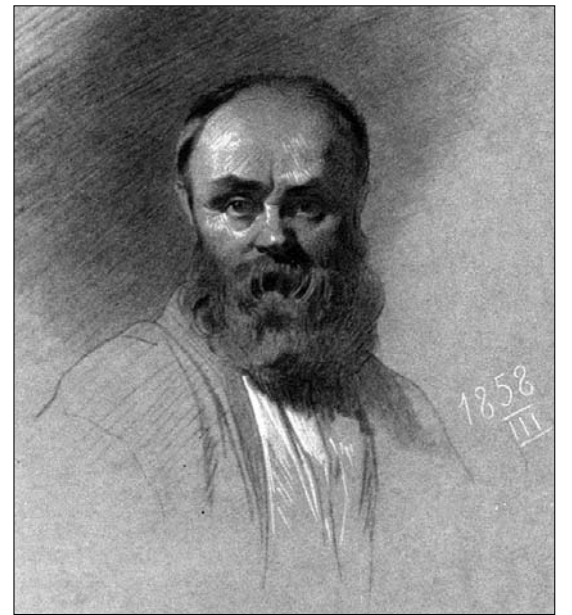
Справді, про Шевченкові почуття від спільної з Сапожниковими подорожі на пароплаві до Нижнього Новгорода краще від нього самого ніхто не скаже:

"Я все ещё не могу и не желаю освободиться из-под влияния, произведённого на меня в Астрахани моими земляками. И повторившего это чудное влияние Александром Александровичем Сапожниковым и всеми сопутствующими ему его родственниками и друзьями. Все они, начиная с хозяйки (Нины Александровны)² и хозяина, все они так дружески просто, так внимательны, что я от избытка восторга не знаю, что с собою делать, и, разумеется, только бегаю взад и вперед по палубе, как школьник, вырвавшийся из школы... Простое человеческое обращение со мною теперь мне кажется чем-то сверхъестественным, невероятным".

Хай читач запам'ятає цю фразу, бо саме вона значною мірою пояснює, чому Тарас Григорович зрештою гірко помилювся в своєму героєві.

Того дня — 28 серпня — Шевченко захоплено розповів і про те, як О. О. Сапожников урятував його від похолодання. Бо ж усю ніч дув свіжий норд-ост: "А у меня, кроме кителя и... чапана³, совершенно ничего не оказалось. Александр Александрович, спасибо ему, предложил мне своё теплое пальто, броуки и жилет. Я с благодарностью принял всё это, как дар, ниспосланный мне свыше, и через минуту явился на палубе преображённым в настоящего денди. Бог да наградит тебя, мой добрый Саша, за это братски дружеское преображение!"

Немає сумніву, що це написано щиро,

Т. Г. Шевченко. Автопортрет. 1858 р.

медичного експерта Астраханського порту, домашнього лікаря Сапожникових, який сподобався йому читанням уголом ("без тіні декламації") "Губернських нарисів" М. Є. Салтикова-Щедрина.

Тарас Григорович виокремив Олександра Олександровича на своєрідному поетичному ранку 2 вересня, коли в капітанській каюті⁴ саме йому запропонував прочитати вірш французького поета А.-О. Барб'є (1805—1882) "Собачий банкет", написаний під впливом Липневої революції 1830 р., коли було скинуто Бурбонів, і влада перейшла до буржуазії. С. О. Єфремов вважав, що цей вірш у перекладі російського поета В. Г. Бенедиктова "притяг увагу Шевченка певне своїми картинами повстання та різкими вихватками проти королів і монархії, які подекуди нагадують фразеологію самого Шевченка..." За оцінкою Тараса Григоровича, О. О. Сапожников прочитав вірш "майстерно": "В заключение этой поэтической сродки А. А. Сапожников вдохновился и написал двустишие, грациозное и братски искреннее".

Для цього Шевченко дав улюбленцю свій Щоденник, і той записав у ньому красивим і витівватим почерком:

"Пятнадцать лет не изменили нас,
Я прежний Сашка все, ты также
все Тарас.
Александр Сапожников".

Хіба ж міг знати Тарас Григорович, який справді зберіг свою чисту душу, що двадцятичотирирічний російський мільйонер Олександр Сапожников уже мало чим нагадував хлопчика Сашка, захопленого малюванням...

Іншого разу, 17 вересня, Шевченко занотував про "літературний вечір", на якому В. В. Кишкін "втягнув із під студи" "Полярну звезду" за 1824 рік, тобто російський літературний альманах, який видавали в Петербурзі в 1823—1825 рр. декабристи О. О. Бестужев і К. Ф. Рилев. О. О. Сапожников прочитав із нього уривки з поеми К. Ф. Рилєєва "Войнаровский". Це не могло не зворушити Шевченка, який знав цей твір ще до заслання й навіть зробив кілька начерків із зображенням І. С. Мазепи за поемою "Войнаровский".

Цікаво, що радянський поет Л. М. Мартинов писав про згадані щоденникові записи в унікальному вірші "Дневник Шевченко":

Компания славная подобралась
И ближнего не опасался ближний:
Беседуя, не выбирали слов,
Сужденья становились все
бесстрашней.

Был мил владелец рыбных промыслов,
Еще милее — врач его домашний...
Втім, опісля — того ж дня, точніше, ночі, події розгорнулися так:

"Потом Александр Александрович пригласил нас ужинать. И как это случилось в 12 часов, то за ужином оказалась именинни-

ца, а іменно бабушка Любовь Григорьевна Явленская⁵. Поздоровили, и не один, и не два, а три раза поздоровили. Потом начали отсуствующих именинниц поздравлять, и я таки порядком напоздравлялся”.

Шевченків прогноз у цій царині на завтрашній день також був очевидно невтішим — він чекав “*новой перепойки*”. Справді, наступного дня — 18 вересня — поет зафіксував: “*Сегодня празднуем день рождения... А. А. Сапожникова*”.

Характерно, що в цій атмосфері Шевченко намагався все-таки працювати. Скажімо, 16 вересня він записав у Щоденник вірш А.-О. Барб'є та двічі брався малювати; 17 вересня, не дивлячись на іменини Л. Г. Явленської, продовжував переписувати той вірш; 17 вересня, незважаючи на день народження О. О. Сапожникова, переписував антимонархічний вірш російського публіциста і поета П. Л. Лаврова “*Русскому народу*”, надрукований О. І. Герценом у Лондоні того ж 1857 р. Неважко здогадатися, що саме в ньому найперше могло привертати увагу Шевченка: “*Гордитесь, русские, быть царскими рабами*”. Чи, скажімо, ці рядки: “*Покорно целовал ряд русских поколений / Прах царственной пяты*”. Нагадаю, що П. Л. Лавров використовував Шевченкову поезію у своїх творах. Наприклад, у статті “*І. С. Тургенев і розвиток російського суспільства*” (1884) він характеризував Росію як імперію, в якій “*ставилось головним обов'язком мовчати на всіх языках*”.

Двадцятого вересня 1857 р. пароплав “*Князь Пожарский*” уже в Нижньому Новгороді “*підняв якір і, як підстрелений орел, захопив одним колесом своїм*”. Того дня Шевченко відвідав О. О. Сапожникова та його сім'ю в їхній квартирі на Покровській вулиці, наступного — знову відправився до них:

“*А в первом часу махнул рукою и отправился к Сапожниковым. После обеда проводил моих добрых, милых спутников и спутниц до почтовой конторы и простился с ними. Они в почтовых каретах отправились в Москву. Когда увижусь с вами, прекраснейшие люди?*”

Відразу відповім. Ніколи! Хоча Шевченко справді двічі намагався зустрітися з “*простою, высокоблагородною, доброю людиною*”, “*добрым Сашою*”, “*найдобришим Александром Александровичем*”, сиріч, з О. О. Сапожниковим. А той двічі грубо, нахабно, безжалісно дав відкоша щиронайшим поетовим спробам.

“Він мене не прийняв”

Отже, через півроку, добравшись дорогою з заслання до Москви і зупинившись 11 березня 1859 р. у М. С. Щепкіна, Тарас Григорович 20 березня вирішив відвідати свого доброго знайомого. Того дня його друг М. С. Щепкін, який учора протягом восьми годин показував поетові Москву та москвичів і пройшов із ним кілька кілометрів, що було неабияким фізичним навантаженням для сімдесятирічного артиста, почувався не дуже добре і ставив собі банки. Тому Шевченко, як записано в Щоденнику, “*один від 10 до 4 години місив московську грязюку*”. По Тверській він пішки добрався до Кремля, з тим пройшов до храму Христа Спасителя, який будували вже майже два десятиліття, щоб подивитися на скульптурні роботи на зовнішніх стінах храму; їх виконували відомі майстри П. К. Клодт, О. В. Логановський, М. О. Рамазанов, з яким Шевченко був знайомим з часу навчання в Академії мистецтв. Але територія храму була закрита для відвідувачів, і сторож Шевченка не пропустив. Той пішов від храму, який назвав “*дуже невдалим величезним витвором*”, ще раз “*полюбывався старим красенем Кремлем*”, а далі “*вийшов на Ільїнку, і потім на Покровку*”. З цього видно, що він уже знав дорогу до будинку О. О. Сапожникова. Де саме він жив, дізнаємося з тогочасного документа: “*Сапожников Александр Александр. Комм. Сов. Поч. Гражд., 1 г. куп., Мясн. ч. на Маросейке, соб. д.*”. Отже, власний будинок комерційного радника, почесного громадянина, купця І-ї гільдії О. О. Сапожникова знаходився в М'ясиницькій дільниці міста на Маросейці (на розі Армянського провулка і вулиці Маросейка).

У поетовому записі вулиця Маросейка не згадується, але вже з XVIII століття початок вулиці Покровка — від Ільїнки до

Покровських воріт — називався в народі Маросейкою, проте офіційно цю назву було прийнято лише наприкінці першої половини XIX століття. Шевченко про це не знав, але відразу після Ільїнки він ішов уже Маросейкою. Саме на ній у XVII—XVIII століттях був Малоросійський постоялий двір, в якому зупинялася свита офіційних представників гетьманів України та інші українські гості.

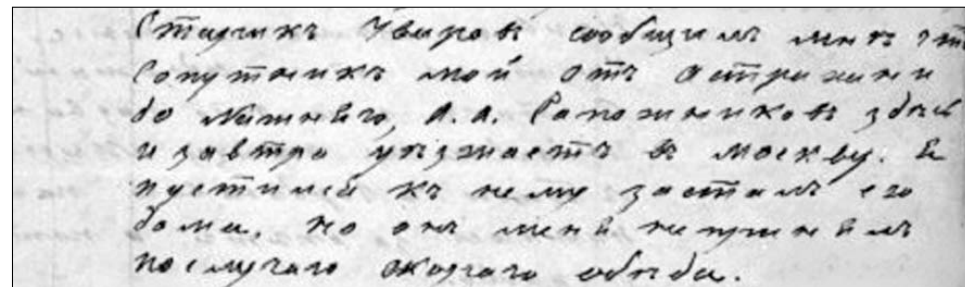
Будинок О. О. Сапожникова не зберігся, але місце, де він стояв, легко побачити, пройшовши до кінця нинішньої Маросейки, де тепер у № 17 перебуває Посольство Республіки Білорусь, а купець мешкав навпроти на початку Покровки.

Уже доволі втомлений, Тарас Григорович доплентав до будинку О. О. Сапожникова. Далі читаємо в Щоденнику:

“*Заїхав к А. А. Сапожникову, моему спутнику из Астрахани до Нижнего. Болен, никого не принимает. И хорошо делает, потому что я весь облеплен грязью*”.

Це Шевченкове пояснення, що видає його болісну розгубленість, лише надає прикрому епізоду гіркої драматичності. Навіть якщо О. О. Сапожников і був хворим, він, безперечно, міг би виявити до поета елементарну увагу. Між іншим, через день С. Т. Аксаков, який був справді хворим (жити йому залишилося лише рік) і нікого не приймав, дізнавшись про прихід Шевченка й М. С. Щепкіна, всупереч лікарській забороні покликав їх до себе. Безперечно, що Шевченко відразу відчув серцем ту прірву, якою вже відділив себе багатій О. О. Сапожников од нього. Про високоблагородного чи доброго Сашу в щоденниковому записі вже не йшлося, Шевченко сухо позначив його лише “*спутником из Астрахани до Нижнего*”.

На мій погляд, у випадку з О. О. Са-

Запис Т. Г. Шевченка у Щоденнику від 4 травня 1858 р. про О. О. Сапожникова

пожниковим, якому йшов двадцять п'ятий рік, абсолютно недостатньо говорити лише про брак будь-якої культури гостинності, а й про його безсовісне ставлення до поета. До речі, нагадаю сюжет, який не привертав увагу дослідників. У листі Шевченка до М. М. Лазаревського від 18—19 жовтня 1857 р., тобто через місяць після розставання з О. О. Сапожниковим, Шевченко попросив: “*Як побачишся з графинею Настасією Іванівною, то спитайся, чи був у неї Сапожников, з котрим я плив із Астрахани в Нижній*”. Справді, в Щоденнику 21 вересня поет занотував, що в Нижньому Новгороді “*Сапожникова просил в Петербурге целовать мою святую заступницу графиню Н. И. Толстую*”. Нагадаю, що навіть у короткій, скупій і незакінченій автобіографії (1860) Шевченко не забув про графиню: “*...По ходатайству графини Анастасии Ивановны Толстой освободили его из Новопетровского укрепления. И по её же ходатайству всемилоостивейше повелено быть ему под надзором полиции в столице и заниматься своим художеством*”.

Отже, Шевченко, котрий завжди пам'ятав добро, звертався до О. О. Сапожникова з дуже важливим для нього проханням. Про це свідчить і те, що в одному з наступних листів до М. М. Лазаревського поет знову просив: “*Та не забудь спитать у графини Настасіи Іванівни, чи був у неї з моїм поклоном Сапожников*”. А той нарешті відповів 9 грудня: “*Сапожников у них не был, і они ничего не слышали об нем*”. Так що це безвідповідальне ставлення мільйонера до поетового прохання вже свідчило про його нехтування Шевченком і передбачало розрив із ним.

Утім, Тарас Григорович у Москві, навівши залишившись наодинці зі Щоденником, не рефлексував, хоча у випадку з невдалим візитом до О. О. Сапожникова гордий Шевченко, звісно, пережив неймовірно приниження, яке знову нагадало йому про зневаження його людського достоїн-

ства впродовж довгих років, і не лише в казармі.

“*Колісь божились та клялись, Братились, сестрились зо мною, Поки, мов хмара, розійшлись Без слюз, роси тії святої*”.

Як писав Шевченко, “*люде скажуть, люде зрадять*”... Проте поряд із М. С. Щепкіним український поет почувався захищеним, а його духовне і культурне дозвілля та представницькі візити були як ніколи впорядкованими і керованими, продуманими і протегованими великим другом.

Досить сказати, що в московському Щоденнику названо понад 30 прізвищ. Із них 8 — це давні знайомі Тараса Григоровича, зокрема О. М. Бодянский, М. О. Максимович, А. М. Мокрицький, В. М. Рєпніна, М. С. Щепкін... Крім того, Шевченко назвав у Щоденнику прізвища людей, з якими він уперше познайомився в Москві. Серед них: Аксакови, О. М. Афанасьєв, І. К. Бабст, С. Г. Волконський, І. Є. Забелін, М. Х. Кетчер, Є. Ф. Корш, О. І. Кропоберг, М. Ф. Крузе, М. В. Максимович, Д. Є. Мін, М. П. Погодін, О. В. Станкевич, О. С. Хом'яков, Б. М. Чичерін, С. В. Шумський... А ще залишилися не згаданими П. І. Бартев, Г. П. Гагаган, Є. П. Єлагіна... Не забудьмо також, що, наприклад, 24 березня на вечорі у купця М. М. Варенцова Тарас Григорович, за його словами, зустрівся “*з деякими московськими художниками і музикантами*”.

І всі ці зустрічі та знайомства, без перебільшення, з вершками московського суспільства, з “*московською вчено-літературною знаменитістю*” відбулися впродовж двох тижнів. Тим більше, що один із них, хворіючи, не виходив із дому, але, дякуючи М. С. Щепкіну, не втрачав зв'язку з зовнішнім світом. Дивовижно! Вражаюче!

Т. Г. Шевченка” (1976), складеному В. Ф. Анісовим і Є. О. Середою, записано, що 20 березня Шевченко “*заходив до О. Сапожникова, А. Мокрицького...*”. Тут не зрозуміло, чим закінчився візит до О. О. Сапожникова. Втім, ще через 40 років у завершальному 12-му томі Повного зібрання творів Тараса Шевченка (2014) в Літописі життя і творчості Тараса Шевченка (за Петром Журом) узагалі зникли навіть згадки про невдалі поетові походи до О. О. Сапожникова. Тобто, в описі 20 березня 1858 р. відображено Шевченковий візит у Москву до А. М. Мокрицького, М. Ф. Савичева, сім'ї Станкевичів, але про О. О. Сапожникова не сказано нічого. Так само в описі 4 травня 1858 р. ідеться про відвідання поетом у Петербурзі Ф. І. Юрдана, родини Толстих, Ф. Й. Служинського, графів Уварових, М. І. Петрова. Про О. О. Сапожникова — нічирк! Або ще приклад. У “*Шевченківському словнику*” (1977) було безосібно зафіксовано, що О. О. Сапожников у Петербурзі не прийняв Шевченка, а в п'ятому томі “*Шевченківської енциклопедії*” (2015) в статті про рибпромисловця-мільйонера зникла навіть ця інформація. На превеликий жаль. Тим більше, що 6-томна “*Шевченківська енциклопедія*” є безприкладним виданням світового масштабу.

Але чому забуто про коментар С. О. Єфремова, який понад 90 років тому писав про непривабливі метаморфози молодого багача: “*...Цю перемену треба, мабуть, поставити на карб просто купецькому самодурству та примхам зарозумілого мільйонера*”. Та й у коментарях до Шевченкового Щоденника, виданого 1931 р. у Москві—Ленінграді за редакцією С. П. Шестерикова (він же й автор приміток), О. О. Сапожникова також було названо “*самодуром*”. Тобто людиною, яка діє за власною примхою, поводить себе свавільно, не зважаючи на інших. П. І. Зайцев у вкрай стислих примітках до поетового Щоденника (1960) все-таки знайшов можливість зауважити, що його “*знайомство з О. О. Сапожниковим закінчилося дуже прикро*”.

Враження таке, що набуті раніше відомими шевченкознавцями висновки й оцінки з часом “*мов хмара, розійшлись...*”.

На мій погляд, О. О. Сапожников, знаючи про захоплено-доброзичливе ставлення до Шевченка його астраханського оточення, місцевих інтелігентів, уміло й елегантно продемонстрував на публіці доброго, люб'язного, щедрого поетового приятеля — все це коштувало купцеві недорого й важило для нього небагато. Не стверджую, що О. О. Сапожников був суціль нещирим, але його душа не тільки не була й ніколи не стала суголосною з поетовою, а навіть не відкрилася для Шевченкової вдячності та чистосердечності. Купець не допустив Тараса Григоровича не лише в свої багаті помешкання, а й у свою холодну душу.

Очевидно, що необхідно сказати повну правду про важливі, хоч і неприємні, подорожі стосунків Шевченка й О. О. Сапожникова, зокрема, в сучасних енциклопедичних і довідкових виданнях.

¹ О. О. Сапожникову було 24 роки.

² Сапожникова Ніна Александрівна (1838—1898) — дружина О. О. Сапожникова. На сторінках Щоденника Шевченко відзначав її “*милу наївність*”. Н. О. Козаченко надого пережила свого чоловіка, зберегла портрети, виконані Шевченком на пароплаві “*Князь Пожарський*”.

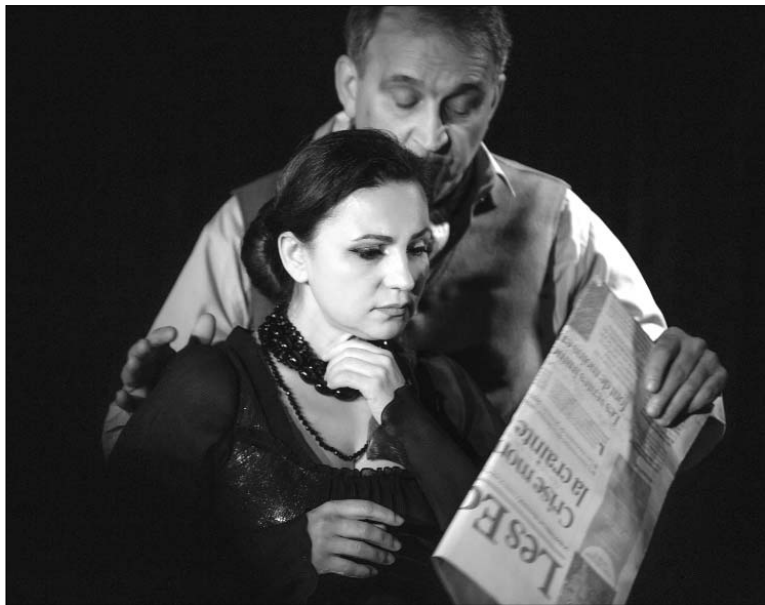
³ Чапан — селянський верхній одяг, ватник.

⁴ Капітаном пароплава “*Князь Пожарський*” був давній Шевченків знайомий В. В. Кишкін, який виявився, за словами поета, “*поклонником рідної оновленої поезії*”, він збирав і твори, що поширювалися в списках, зберігаючи їх у “*заповітному портфелі*”.

⁵ Явленська Любов Григорівна (роки життя невідомі) — бабуся Н. О. Сапожникової, за словами Шевченка, “*наймиліша бабуся*”.

⁶ Петров Микола Іванович (бл. 1825—1878) — чиновник поштового департаменту в Петербурзі. Здобув освіту в Чернігівській гімназії та Ніжинському ліцеї князя Безбородька. Шевченко познайомився з ним ще у 1840-х рр.

Любов ДОБРОНОЖЕНКО: «Марія Каллас — взірєць на сцені і в житті»

У “Слові Просвіти” (ч. 6 за 2019 р.) ми писали про виставу “Каллас”, прем’єра якої відбулася в Арт-центрі ім. Івана Козловського Національної оперети України. Роль головної героїні виконує заслужена артистка України Любов Доброноженко. Сьогодні пані Любов гість “СП”.

— Коли почалося Ваше знайомство з творчістю Марії Каллас?

— Більше тридцяти років тому. Вперше побачила її по телевізору. Потім у мене були платівки з її голосом. Часто їх слухала.

Марія Каллас вразила мене своєю історією, своїм життям. Важко знайти людину, яка б так самовіддано любила музику і свою професію. Вона була не просто вокалісткою, а й великим музикантом. Добре грала на фортепіано, дуже швидко вивчала оперні партії.

— Як з’явилася ідея поставити виставу про цю співачку?

— Думаю, це той випадок, коли на небі зійшлося кілька зірок. Мій чоловік Ігор Матейко навчався в Національному університеті театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого разом із заслуженим артистом України Володимиром Голосняком, який нині керує Арт-центром імені Івана Козловського. Він нас познайомив, і я озвучила ідею поставити виставу про Марію Каллас. Ця ідея сподобалася Володимирі.

Це вже друге моє звернення до творчості Марії Каллас. Свого часу Ася Цибеня написала п’єсу про співачку, взявши за основу її листи і спогади. Я грала у цій виставі в Донецьку. Ми переклали цей твір українською мовою і суттєво його переробили. Від задуми до його втілення у життя минуло десять місяців. Сподіваюся, що нашу роботу полюбить глядач і вистава надовго увійде до

репертуару Арт-центру ім. Івана Козловського.

Крім мене у виставі грають три чоловіки. Коли з Володимиром Голосняком обговорювали, хто гратиме Онассіса, то наш вибір припав на Ігоря Матейка, який зовні нагадує цього персонажа. Запросила у проект народного артиста України Сергія Бондаренка, він прийняв цю пропозицію з великою радістю. На роль Ларі запросили соліста-вокаліста Національної оперети Володимира Одринського. Мені здалося, що цей персонаж має бути саме таким.

Арії з репертуару Марії Каллас, які я виконую під час вистави, добирала сама. Переважно вони йдуть хронологічно, як їх виконувала співачка. Приміром, коли її зустрів Онассіс, вона виконувала “Норму”. Саме під час цієї вистави він у неї закохався. “Тоска” була останньою оперою, над якою працювала Марія і на якій вона зірвала голос. Тому останньою звучить арія з “Тоски”. Хоча інколи ми відходимо від хронології. Першою мала б іти зовсім інша арія, хотіли спочатку взяти більш легку, аби глядач не відразу увійшов у драматизм творів Пуччіні й Верді. І лише наприкінці вистави всі присутні в залі мають зрозуміти, яке драматичне життя було в Марії Каллас, який важкий тягар їй довелося нести на своїх плечах.

— Можете порівняти нову постановку з донецькою?

— Вони дуже різні. Українською п’єсу переклала викладач української мови та літератури з Черкас Олена Бреславська. Вона не лише здійснила переклад, а й значно переробила цю п’єсу, доповнила її маловідомими листами. Під час роботи над виставою режисер-постановник Володимир Голосняк використав багато нових джерел.

Порівнюю Марію Каллас із однією з провідних актрис Національного академічного театру російської драми ім. Лесі Українки Анною Варпаховською. “Я дуже люблю театр, а перед виходом на сцену цілую куліси”, — зізналася мені Анна. Думаю, це робила й Марія. На один із наступних показів вистави хочу запросити А. Варпаховську, для мене дуже важлива її оцінка нашої роботи.

— Ви народилися на Черкащині, але багато років пропрацювали в Донецьку. Як доля звела Вас з цим містом?

— Після закінчення Черкаського музичного училища я працювала диригентом у Черкаському муніципальному оркестрі. Але тоді не мала вищої музичної освіти, тож вступила на навчання до Донецької музичної академії ім. Сергія Прокоф’єва, але не на диригентський, а на вокальний факультет. Там вийшла заміж, після навчання залишилася працювати у Донецьку. Спершу працювала в Донецькій опері, а паралельно — в Донецькому національному українському музично-драматичному театрі. Саме завдяки цьому театру склалася моя доля як артистки і вокалістки. Першою була роль Наталки в опері Миколи Лисенка “Наталка Полтавка”. Потім Хіврі у “Сорочинському ярмарку”. Згодом виконувала цю роль у Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка, а нині — в Національній опереті України.

Було багато й інших цікавих ролей. Грала Королеву в “Трьох мушкетерах”, Кароліну в “Небесних ластівках”. Серед улюблених ролей — Мона Ліза у виставі “Любов, якої не було” про Леонардо да Вінчі, яку поставив Євген Курман, “Марія Каллас”.

Майже всі вистави були українськомовні, але донецький глядач дуже любив наш театр. Більшість спектаклів збирали повні аншлаги, а квитки люди купували за три місяці наперед. Саме в Донецьку я отримала звання заслуженої артистки України.

— Однак 2014 року все змінилося...

— Почалася війна. Ми з чоловіком та дітьми переїхали до Черкас, думали — все швидко минеться. Працювала у Черкаській обласній філармонії. Але чоловік був впевнений, що творчо реалізуватися ми зможемо лише в Києві, тому переїхали до столиці.

Пам’ятаю, коли зайшла на третій ярус Національної оперети України і подивилася звідти в зал, то сказала собі: “Це мій театр”.

Я не пройшла прослуховування, але доля звела мене з Національним академічним драматичним театром ім. Івана Франка. Це теж був цікавий період мого творчого життя. Грала у дитячих виставах “Мама казала ні” Марічки Бурмаки, де була Мамою, а у виставі “Чарівний голос Джельсаміно” виконувала роль Тітоньки. Також були ролі в “Скупому”

Мольєра, “Наталці Полтавці” Котляревського, “Трьох товаришів” Ремарка. А роль Хіврі у “Сорочинському ярмарку” стала знаковою, оскільки після неї мене запросили до Національної оперети. Півтора року я грала відразу в двох театрах і врешті обрала оперету.

Нині граю Попадою у виставі “За двома зайцями”, Хануму в однойменній опереті, місіс Хопкінс у “Мій чарівний леді”, сваху Єнту в “Скрипалю на даху”, Королеву в “Білосніжці і сімох гномів”, Татю в “Марусі Чурай”. Усі мої героїні — особистості з сильним характером.

Співпрацюю з Арт-центром ім. Івана Козловського. Спочатку брала участь лише в концертах. А останнім часом тут почали з’являтися і драматичні постановки. Це моновистави за участю Володимира Голосняка “Хочу в Париж” та Ірини Беспалової-Примак “Грасієла. 25 миттєвостей кохання”. А тепер і наш новий проєкт.

— Чим, крім театру, захоплюєтесь?

— Усі ці роки беру участь у концертах Черкаського муніципального оркестру. Там працюють мої друзі, люди, завдяки яким я стала тією, ким є, завдяки яким займаюся тим, що люблю. У місті Золотоноша, що на Черкащині, живуть мої батьки. Намагаюся частіше в них бувати.

Маю багато творчих планів. Мрію в майбутньому зіграти драматичну роль, схожу на Марію Каллас.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Марії ДУКИ

Володимир МУДРИК,
завідувач Музею-квартири
В. С. Косенка

Талант Віктора Косенка і нині є еталоном виконавського стилю сучасних піаністів. Уперше в українській фортепіанній літературі з іменем В. Косенка пов’язаний жанр поеми. Композитор свідомо застосовував “поемне мислення” у своїй камерно-інструментальній творчості. У більшості його творів переважає неоромантична естетика, серед засобів виразності мелодія часто відіграє одну з провідних ролей. Віктору Косенку також був підвладний симфонічний жанр, про що яскраво свідчить низка фундаментальних творів.

Розпочинались обидва концерти вокальними творами В. Косенка, виконаними народною артисткою України Людмилою Ларіковою у супроводі Ірини Шестеренко. Слухачам запам’яталося блискуче прочитання романсу на слова О. Пушкіна в українському перекладі Л. Рєви “Соловей і Ружа”, романсів “Говори, говори” на слова В. Лихачова в перекладі В. Лефтія й “Во-

Пам’яті корифеїв

У Малому залі НМАУ ім. П. І. Чайковського та у Музей-квартирі В. С. Косенка під керівництвом відомої української піаністки Ірини Шестеренко відбулися концерти пам’яті корифеїв української композиторської школи Віктора Косенка, Бориса Лятошинського та Віталія Кирейка.

ни стояли мовчки” на слова В. Стражева в перекладі В. Морданя та світлого ліричного романсу В. Кирейка “Світанок” на слова Е. Дікінсон у перекладі М. Губко.

Видатний композитор сучасності Віталій Кирейко (1926—2016), випускник Київської консерваторії ім. П. І. Чайковського класів Л. Рєвучього (з композиції) та Б. Лятошинського (з інструментування), з глибоким піє-

тетом ставився до творчої спадщини В. Косенка.

В. Кирейко залишив українській музичній культурі велику спадщину (загалом 299 опусів), що охоплює твори майже усіх жанрів. У супроводі І. Шестеренко прозвучали вокальні твори Віталія Кирейка у виконанні заслуженої артистки естрадного мистецтва України Інни Андріяш — співачки, яка впродовж 15 років співпрацювала з композитором.

До речі, Віталій Дмитрович часто присвячував свої твори першим виконавцям, серед яких відома українська піаністка, багаторічний популяризатор і перша виконавиця багатьох творів композитора, автор підручника та дисертації, присвяченої дослідженню творчості В. Д. Кирейка — Ірина Шестеренко (у її виконанні віртуозно й тонко прозвучав “Вальс-фантазія” — один із дев’яти творів, присвячених піаністці).

Флейтистка Галина Тимах виконала присвячену їй Новелету для флейти і фортепіано (разом з І. Шестеренко).

Окрасою концертів став рідкісний “Дует” для скрипки та віолончелі В. Кирейка, який зіграли лауреати національних та міжнародних конкурсів Інна Чкан (скрипка) та Віра Корнілова (віолончель). А у виконанні соліста Національної опери, заслуженого артиста України Миколи Шуляка у супроводі Ірини Шестеренко прозвучав романс Б. Лятошинського на слова англійського поета П. Шеллі “Я ласк твоїх боюся”.

Кульмінацією концертів було високомайстерне й яскраве виконання чотиричастинного “Українського квінтету” Бориса Лятошинського у складі лауреатів міжнародних конкурсів Інни Чкан (перша скрипка), Павла Хмари (друга скрипка), Олександра Погорелова (альт), Віри Корнілової (віолончель) та Ірини Шестеренко (фортепіано).

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Зігрітися у променях любові

14 лютого Музей сучасного мистецтва України запрошив на відкриття виставки “Лірика музейних фондів”.

На виставці представлено витвори декоративно-прикладного мистецтва, живопис, графіку і скульптуру українських митців різних шкіл і напрямів.

“Приводом для виставки стала дата 14 лютого. Вона непомітно увійшла в наше життя, наш календар і стала диктувати свої правила. Ми вирішили, що лірика особливо актуальна саме цього дня, коли можемо говорити про любов у найширшому розумінні цього слова.

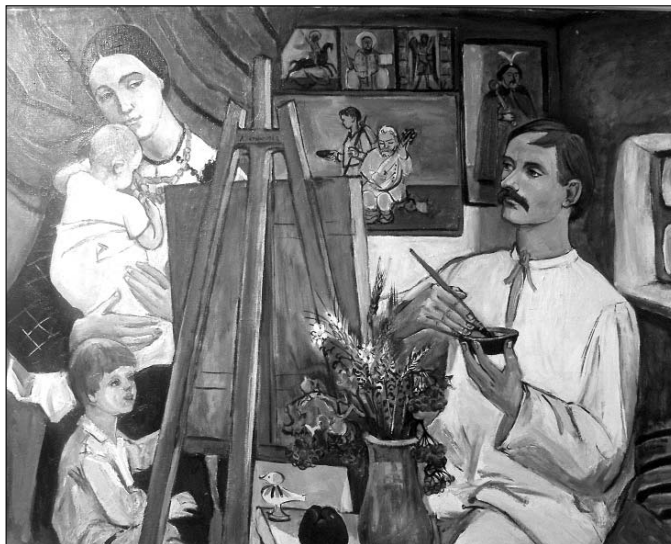
Вся експозиція складається з наших фондів, які сьогодні нараховують понад 6 тисяч експонатів. Ми поки що не маємо постійної діючої експозиції, а нові роботи з’являються весь час. Частина з них представлено на виставці, деякі — вперше. Кожна зала має свою тематику. В одній — полотна, звернені до сімейних радощів, що оспівують родинний затишок. Картини іншої розповідають про почуття, що зароджуються між чоловіком і жінкою. Представлено різні школи — Львівську, Київську, Одеську, Закарпатську.

Про свою багаторічну співпрацю з Музеєм сучасного мистецтва розповіли заслужений художник України Олександр Міловзорів і член НСХУ Любов Рапопорт. А мистецтвознавець Катерина Тарчевська та

PR-координатор проєкту Музею Тетяна Онищенко поділилися деякими таємницями створення цієї виставки.

В експозиції — роботи 65 яскравих представників українського образотворчого мистецтва, які зачаровують душевністю своїх творів і дозволяють розчинитися у світі краси, кожен має свою унікальну індивідуальність.

Микола Бабак — живописець, літератор, колекціонер, закоханий у рідний край, історичну спадщину народу, звичаї та традиції українців. **Валерій Басанець** — художник, який працює в галузях живопису, графіки, скульптури, один із активних учасників нонконформістського руху Оде-

си. **Магдалина Белень** — майстриня-чарівниця, її керамічні “закарпатці” викликають щасливі усмішки. **Микола Білик** — скульптор, доцент Київської академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, його скульптури стали візитівкою української столиці (пам’ятники княгині Ользі з фігурами Ки-

рила, Мефодія та Андрія Первозванного, Ярославу Мудрому біля Золотих воріт, Архангелу Михаїлу та ін.) **Лариса Бровді** — українська художниця, яка віддала перевагу роботі над гобеленами. **Анатолій Буртовий** — живописець, графік, захоплюється історичною тематикою — епохою Трипільської культури, давньукраїнськими міфами та легендами. **Микола Вакер** (1897—1987) — український художник, графік, представник Паризької школи українського мистецтва, народився в Києві і все життя сумував за своєю Батьківщиною. **Геннадій Гармидер** — графік, живописець, книжковий ілюстратор, майстер екслібрису, працює в техніці олійного живопису, офорту та інших графічних техніках. **Михайло Деревус** (1904—1997) — графік і живописець, член-кореспондент Академії мистецтв СРСР і України, професор. **Ернест Котков** (1931—2012) — художник-графік, свого часу в газеті “Правда” його називали “абстракціоністом”, “формалістом” і “космополітом”. Його шлях у мистецтві — шлях людини, яка все життя боролася зі стереотипами. **Тетяна Красна** — живописець із творчої родини художників. **Адольф Лоза** (1931—2004) — художник, палітра якого була сонячною, наповненою живою енергією добра, любові і світла. **Роман Сельський** (1903—1990) — художник-імпресіоніст.

Живопис як інтерпретація вічної краси

Андрій БУДКЕВИЧ,
історик мистецтва

Розпочну з думок про мистецтво, та не будь-кого, а Адальберта Ерделі, тим паче вони добре пасують до живопису художниці, про котру піде мова: “У плині часу, хоч би яка філософія була у моді, суттю завжди залишається те, що митець є шукачем, відкривачем і інтерпретатором вічної краси. Це — площина почуттів. Критерії мистецтва можуть діяти тільки в площині почуттів. Отже, логіку, побудовану на площині почуттів, довірямо митцеві. Не треба давати йому порад, а головне, не треба бажати, щоб він малював те, що не є справою його серця. Насилля, застосоване до мистецтва, може дати хіба малярів, можливо, багато малярів. Кількість ніколи не підвищить якість...”

деяких краєвидах можна помітити непрямий вплив фовістів. Юлія Єгорова-Рогова також відома як авторка оригінальних керамічних витворів.

Колись зазначав, що її картини справляють на глядача вплив, подібний на вплив музики великого Моцарта на слухача. Класична музика цього генія ошляхетнює людину, вносить у ество гармонію, спокій, негучну радість...

Витончена поетика також притаманна творчості художниці, оскільки Юлія доброзичлива, часто усміхнена, відкрита Світу і всьому новому, цікавому, креативному. Зміст картин так співзвучний рядкам закарпатської поетки Христини Керити:

*Постіймо трохи на краєчку казки,
Це так чудово вірити ще їй.*

Пані Юлія любить подорожі, мандрі. Нині вона в Ужгороді, завтра в Києві, а потім чуєш радісний голос, що повідомляє по телефону: “А я в Парижі була!...” Ця любов до зміни місця перебування теж певним чином відображається в її малярстві.

Впливовий куратор світового сучасного мистецтва Роджер Брюгелє говорив і таке: “Що робити українським художникам, щоб їх помітили на європейській арт-сцені? Не хочу вказувати творчим людям, як саме вони повинні чинити. Мистецтво було б дуже нудним, якби в ньому існували точні рецепти. Але можу сказати, що креативні одиниці, які цікавлять мене, не є ізольованими від усього світу індивідуальностями. Вони завжди знайдуть певні зв’язки й спільні риси з будь-яким культурним оточенням. Це й робить їхню позицію дуже вагомим...”

1 березня відбудеться відкриття персональної виставки художниці в муніципальній галереї мистецтв Деснянського району міста Києва (вул. Драйзера, 6). Прийдіть, подивіться, помилуйтеся творами живопису, задумайтесь над побаченим, над цими скороминущими миттєвостями, закарбованими на полотнах.

Погляд Роксоляни

Американка з українським серцем, тонким мистецьким хистом, волонтерською душею.

Наталія ГУМНИЦЬКА,
М. Львів

Ці слова стосуються неймовірно красивої, тендітної, талановитої, цілеспрямованої і успішної жінки — Роксоляни Тим’як-Лончини, виставка фотокартин якої днями відкрилася у славній Фотогалереї Василя Пилип’юка під тематичною назвою “Від Романа до Йордана”. Народилася у далекому Нью-Йорку в інтелігентній патріотичній родині українських емігрантів. Передаючи батьками любов до України, українських традицій глибоко закорінилася у серці Роксоляни. Шойно Україна відновила незалежність, п. Роксоляна відвідала Україну як учасник гуманітарної місії “Медицина на колесах”, лікувала дітей, читала лекції лікарям-стоматологам. Відтоді її волонтерські відвідини України стали регулярними. Особливо допомагала дітям-сиротам. Їхні обличчя збудили особливий інтерес до фотографії, якою, як і медициною, професійно цікавилася впродовж життя. Зображення їхніх ликів лягли у зворушливу виставку “Дитинство, позбавлене барв”, що викликала резонанс в Українському Національному музеї у Чикаго і спонукала до створення однойменного фонду для допомоги дитячим будинкам в Україні. За активну волонтерську і мистецьку діяльність 2002 року п. Роксолян було номіновано Американською жіночою організацією на звання “Визначна жінка — лідер у мистецтві”. Разом зі своїм чоловіком лікарем Василем Лончиною (братом владки Гліба Лончини) від Українського Конгресового Комітету Америки неодноразово була спостерігачем на виборах Президента України, враження від яких лягли в її книжку “Поклик сумління”. За плечима п. Роксоляни декілька фотовиставок, які вражають глядача не лише мистецькою довершеністю, а й своєю тематикою, в якій — невідомо де-ва любов до України, небайдужість до проблем українського суспільства. 2010 року в Києві, Львові, Харкові з успіхом відбу-

лася її виставка під промовистою назвою “З любов’ю до України”. А ще вкрай важлива і для сьогодення Львова (і не лише Львова!) фотовиставка “Вивіски у Львові: відмова від рідного”, якою вона намагається розбудити нашу любов до рідного слова, очистити нашу солов’їну мову від різних “ізмів”.

А сьогоднішня виставка є відголоском Різдвяних свят, вражає неймовірно витонченим мистецьким хистом, спостережливістю до казкових, магічних візерунків, які створила Матінка-Природа. Цікава і сама техніка зображення фотографій на металі, яка ще більше увиразнила ці картини “зимового пензля”. А ще вразила добірка прекрасних віршованих рядків до кожної картини, зокрема таких поетів, як Рильський, Сосюра, Лепкий, Антонич, Костенко, Жадан...

Неймовірно шляхетна публіка була захоплена і роботами Майстрині, і душевною атмосферою, кодою якої став цикл колядок у чудовому виконанні Квінтету Р&P із Гарнізонного храму Петра і Павла. Фотогалерея Василя Пилип’юка ожила в руках його сина Володимира. Її окрасою у ці лютневі дні стала фотовиставка вірної дочки української землі, хоча і народженої у далекій Америці. Велика подяка п. Роксоляні та п. Василеві за їхню подвижницьку волонтерську діяльність. На завершення слід додати, що п. Роксоляна залишає ці картини для благодійного аукціону, гроші від якого підуть на підтримку дітей-сиріт війни АТО. Шляхетний вчинок! Не будьмо байдужі! Долучаймося!

Який же стиль письма властивий ужгородській мисткині? Сама вона означила так: “У мене спонтанний живопис, кераміка така ж...” Я наважився назвати цей напрям абстрактним імпресіонізмом. Її картини наповнені рухом, доброю енергетикою, емоціями, аж до тонких порухів душі. Значна частина творів — краєвиди рідного Закарпаття та місцин, де довелося побувати. Водні дороги, на світанку і у вечірню годину, то річки Тиса й Уж; квіткові композиції (багато ірисів), природні оази краю в різні пори року, і за будь-яких погодних умов, — усе це можна побачити на картинах Юлії. Пастозно-легкий рельєф (фактурність) фарб, плюс ніжно-пастельні тони, до яких схильна мисткиня, добре передають настрої написаного. Є й такі пейзажі, на яких крізь горизонтальні смуги кольорів і відтінків, ніби витанцьовуються вертикальні, хвилясті лінії-імпульси темного або чорного забарвлення. Вони нагадують порухи диригентської палички... В

